

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

2.1. Специфіка поняття розвитку підприємств житлово-комунального господарства

У процесі розробки та реалізації стратегій розвитку підприємств житлово-комунального господарства важливого значення набуває визначення категоріального апарату поняття «розвиток підприємств ЖКГ», характеристика його показників та їх моделювання.

Узагальнюючи існуючі теоретико-методологічні підходи до визначення категорії «розвиток» виявлено різноаспектність положень, які обумовлено вільним трактуванням цього поняття. Крім того, у рамках визначених підходів залишаються невирішеними проблеми характеристики структурних елементів розвитку, його оцінки у системі розробки та реалізації стратегій розвитку підприємств житлово-комунального господарства.

У фундаментальних дослідженнях Й. Шумпетера економічний розвиток розглядається з позиції змін, які відбуваються у економічному житті і процесів, що характеризуються інноваційними трансформаціями на основі впровадження нових комбінацій, яке призводить до нового більш прогресивного становища [229]. В економічному енциклопедичному словнику за редакцією С. Мочерного, Я. Ларіна, О. Устенко, С. Юрія категорія «розвиток» визначається спрямованою та закономірною зміною матеріальних і нематеріальних об'єктів, які мають незворотний характер, внаслідок чого відбувається перехід від менш розвинених форм таких об'єктів до більш розвинених [106].

У цьому контексті показовими є дослідження Е. Короткова [89], Н. Масленникова [100], Л. Забродської [67]. Зокрема, Е. Коротков обґрунтовує категорію «розвиток» з позиції досягнення більш нової якості забезпечення

життєдіяльності. Розділяючи її погляди, Н. Масленникова фокусує увагу на переходах від одного якісного стану до іншого, тим самим підкреслюючи динамічність цієї категорії, що обумовлена перманентними змінами. Л. Забродська, поглиблюючи дослідження категорії «розвиток» з позиції процесу, фокусує увагу на еволюційності цього поняття, яке обумовлює зміни та трансформації від простого до більш складного стану системи. Заслуговують на увагу погляди Ю. Аніскіна, який розглядає категорію «розвиток» на основі трансформацій, які призводять до виконання більш високих і якісних послуг, складної структури організацій та випуску продукції [2].

На нашу думку, заслуговує на увагу погляд Д. Фролова [216], який розглядає категорію «розвиток» з позиції постійних трансформацій, що обумовлюють перехід від старого стану до нового більш інноваційного стану, який має більш складну внутрішню систему й зовнішні взаємозв'язки.

Враховуючи важливу особливість розвитку як категорію, що характеризує більш якісний стан економічної системи, звернемо увагу на погляд О. Шубравської, яка визначає розвиток системи з позиції функціонального підходу, який характеризує процес переходу з одного стану в інший, що супроводжується зміною її якісних і кількісних характеристик [228].

У рамках представленого підходу заслуговує на увагу точка зору В. Пономаренка, О. Тридіда, М. Кизима, які розглядають категорію «розвиток» як процес кількісно-якісних змін в системі, ускладнення структури і складу, в результаті чого підвищується її протидія дестабілізаційному впливу зовнішнього середовища і ефективність функціонування [134]. На основі визначеного підходу характеристики категорії «розвиток» М. Афанасєв, В. Рогожин, В. Рудика, обґрунтовують це поняття як об'єктивну зміну тільки якісних характеристик системи, спричинених як фундаментальними законами природи, так і закономірностями функціонування конкретних систем [5]. Також заслуговує на увагу точка зору О. Раєвневої, яка характеризує розвиток підприємства як унікальний процес трансформацій відкритої системи у просторі і часі, який характеризується перманентною зміною глобальних цілей

його існування шляхом формування нової дисипативної структури і переводом його в новий атрактор функціонування [187].

Слід зазначити, що деякі автори при визначенні категорії «розвиток» зосереджують увагу на особливостях здійснення змін у рамках системи під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Зокрема, І. Богатирьов характеризує цю категорію як сукупність змін різної економічної природи, цілеспрямованості, інтенсивності, які об'єктивно протікають в соціально-економічній системі під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, а також приводять до переходу та фіксації підприємства в різних організаційно-економічних станах [17].

На постійні трансформації в межах розвитку системи економічних відносин вказують деякі вчені. Зокрема, група авторів під керівництвом Є. Короткова вказують на необхідності здійснення змін для забезпечення розвитку, що ведуть до підвищення опірності та життєвості системи, здатності чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища [4].

З позиції забезпечення можливостей розглядає розвиток Р. Акофф, який дозволяє задовольняти власні потреби та потреби інших [1]. Крім того, він вказує на те, що процес розвитку не можливо ототожнювати із зростанням, оскільки забезпечення зростання характеризується збільшенням в обсягах і масштабах, а розвиток сприяє збільшенню компетенції та здатності.

На противагу від представлених підходів, у розглянутих дослідженнях розвиток визначається як категорія, що обумовлена протиріччями, які обумовлюють зміни протягом відповідного періоду часу [99]. Крім того, у рамках представленої категорії визначається поняття саморозвиток, яке є незворотнім процесом зміни економічних систем на основі реалізації внутрішніх механізмів самоорганізації [188]. У цьому контексті слід вказати на те, що М. Долішній визначає процес розвитку як з позиції само трансформації системи, яка відтворює себе на розширеній основі, що тотожно зростанню; якщо це зростання відбувається переважно за рахунок збільшення кількісних параметрів, то, очевидно, має місце зростання; якщо функціонування

супроводжується прогресивними змінами, зокрема, в її структурі, то відбувається розвиток [57]. Більш того, М. Долішній вказує, що ядром регіональної політики України має стати стимулювання регіонального розвитку [55].

Обґрунтовуючи підходи до визначення категорії «розвиток», вчені розглядають представлене поняття у контексті циклічності «фаз» економіки (рис. 2.1).

Рис. 2.1 – Категорія «розвиток» у контексті циклічності «фаз» економіки

Джерело: побудовано автором на основі [17]

Таким чином, зважаючи на циклічність економіки, розвиток змінюється процесами стагнації або накопиченням кризових явищ і виступає еволюційним процесом, що сприяє досягненню більш якісного стану.

Зважаючи на цільове спрямування категорії розвиток Л. Білоусова відзначає, що економічний розвиток - це мета, а економічне зростання -

інструмент досягнення цієї мети [10].

Узагальнюючи представлені підходи до визначення категорії «розвиток» у роботах Василенка В.А. [22] та Сердюка В.Н. [198], автором визначені наступні характеристики (рис. 2.2)

Рис. 2.2 – Характеристики категорії «розвиток»

Слід зазначити, що деякі автори визначають наступні характеристики та ознаки категорії «розвиток» [61]:

- якісні та кількісні зміни;
- цілеспрямований процес;
- можливість адаптації до зовнішніх економічних умов;
- орієнтованість на протидію під вплив факторів зовнішнього й внутрішнього середовища;
- формування підґрунтя для здійснення покращень;
- довгостроковість здійснення дій;
- можливість нарощування потенціалу підприємств;
- інтеграція підприємств;
- забезпечення ефективності й результативності діяльності підприємств;

- забезпечення конкурентних переваг.

На противагу від представлених характеристик ряд вчених [5, 22, 130] визначають наступні ознаки розвитку:

- за характером змін;
- за джерелами розвитку;
- за масштабами змін та трансформацій;
- за особливостями стану та напрямками функціонування, складністю об'єктів;
- за характеристиками суб'єктів розвитку;
- за визначенням напрямів та тенденцій розвитку;
- за кількістю напрямів розвитку та забезпечення взаємозв'язків і їх складністю;
- системність змін та їх кількісна характеристика.

Характеризуючи поняття «розвиток» у деяких наукових роботах увага фокусується на його видах. Так, В. Пономаренко, О. Пушкар, О. Тридід визначають категорію «керований розвиток», який характеризується як системна категорія, в якій об'єднані процеси реструктуризації та реінжинірингу, інноваційні та інвестиційні процеси, що ведуть до кількісних та якісних змін у всіх функціональних галузях підприємства, а також контури управління на основі зворотних зв'язків, де вирішуються завдання стратегічного й тактичного управління, а також запускаються механізми самоорганізації оперативного управління розвитком [133]. У цьому контексті заслуговує на увагу точка зору Ю. Погорелова, який виділяє наступні види розвитку:

- одновекторний (визначається окремим (відповідним) напрямом у конкретній сфері);
- багатовекторний (визначається декількома напрямками з можливістю функціонування підприємств у декількох сферах);
- фронтальний (визначається як розвиток підприємства, при якому виділяється декілька векторів, які є односпрямованими або, як мінімум, несуперечливими, і охоплюють різні функціональні підсистеми підприємства

або його поведінку на різних ринках) [130].

За термінологічним змістом, за видами та характеристиками категорія «розвиток» пов'язана з категорією «еволюція», які орієнтовані на забезпечення й досягнення більш якісного стану підприємствами. Водночас їх необхідно розрізняти, оскільки поняття «розвиток» є більш широким, а еволюція визначає тільки один з типів розвитку - певні трансформації або зміни.

Слід зазначити, що в існуючому вітчизняному законодавстві визначається поняття сталого розвитку. Зокрема, відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів» від 24 грудня 1999 року №1359-XIV, сталий розвиток населених пунктів визначається як соціально, економічно і екологічно збалансований розвиток міських і сільських поселень, спрямований на створення їх економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь на основі раціонального використання ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-технічних, інтелектуальних тощо), технологічного переоснащення і реструктуризації підприємств, удосконалення соціальної, виробничої, транспортної, комунікаційно-інформаційної, інженерної, екологічної інфраструктури, поліпшення умов проживання, відпочинку та оздоровлення, збереження та збагачення біологічного різноманіття та культурної спадщини [138].

Крім того, відповідно з цим нормативно-правовим документом визначені проблеми сталого розвитку населених пунктів, які обумовлені диспропорціями і дисбалансами, що вникають й поглиблюються у сфері ЖКГ:

- стан ЖКГ, епідеміологічна ситуація, а також санітарно-гігієнічна, в першу чергу, у великих містах погіршується [138];

- величина капітальних вкладень знижується для розвитку житлового будівництва та населених пунктів, введення в експлуатацію відремонтованих і нових житлових будинків, при цьому показник середньої забезпеченості житлом в Україні у 2 - 2,5 рази нижчий в порівнянні із західноєвропейськими країнами [138];

- територія населених пунктів за загальною площею характеризується

тенденцією зростання [138];

- в незадовільному стані перебуває близько четвертої частини інженерних мереж і комунікацій [138];

- промислові технології, системи землекористування характеризуються недосконалістю, відсутністю повного покриття потреб виробництва екологічної інфраструктури, систем поводження з відходами, недостатністю на промислових підприємствах зворотнього водоспоживання, значне забруднення атмосферного повітря, водних і земельних ресурсів внаслідок значного зносу інженерної інфраструктури, санітарно-гігієнічна та екологічна ситуація не тільки суходолу, але й морів характеризується погіршенням загального стану [138];

- нестабільність соціально-економічних умов у державі на перехідному етапі, відсутність науково обґрунтованої, чітко визначеної стратегії її сталого розвитку, ефективного реформування економіки та її державного регулювання, недосконалість законодавчого і нормативного забезпечення формування адекватного умовам ринку фінансового, правового, інформаційно-комунікаційного простору, недосконалість правових, організаційних, економічних засад діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб щодо формування повноцінного життєвого середовища [138].

Крім того, сталий соціально-економічний розвиток України визначається як сукупність духовних, соціальних, економічних, політичних процесів, що розгортаються в суспільстві, з метою досягнення гармонійного розвитку людини, суспільства, економіки та навколишнього середовища [140]. Отже, новим прикладом розвитку українського суспільства, який є узгодженим із більшістю країн світу, досліджується приклад сталого розвитку, який доцільно обґрунтовувати не лише в розрізі зміни стосунків між людиною та природою задля поширення можливостей економічного зростання, а як згруповану глобальну стратегію виживання людства, яка орієнтується на відновлення природних спільнот й збереження у масштабах, а також необхідного щодо

повернення до меж біосфери [140].

У цьому контексті слід відзначити, що сталий розвиток як категорія визначається також з позиції гармонізації продуктивних сил, задоволення потреб місцевої громади, забезпечення збереження навколишнього середовища та реалізації всіх потенціалів.

Слід зазначити, що поняття «сталого розвитку» досить поширене в сучасних наукових дослідженнях проблемами якого займаються вчені: Б. Данилишин [59], М. Долішній [55, 56], С. Дорогунцов [59], Д. Шевченко [226] та ін.

У контексті визначення поняття «сталий розвиток» деякі вчені характеризують його, як обумовлений впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища та такий, що характеризується збільшенням його потенціалу, попиту на продукцію, масштабу діяльності, можливістю забезпечити безперервний процес виробництва та зберігати платоспроможність протягом тривалого періоду часу процес змін, які трапляються у функціонуванні підприємства [222]. М. Згуровський визначає поняття «сталий розвиток», як процес розвитку держави на основі узгодження і гармонізації екологічної, соціальної та економічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь [73].

Отже, на нашу думку слід вказати, що поняття «сталого розвитку» в сучасній економічній науці має досить суперечливий характер, при цьому воно виникло внаслідок помилок, пов'язаних із певним переводом цього поняття. Так, в оригіналі від англійської «sustainable development», дослівно переводиться як підтриманий розвиток, що має інше визначення, ніж сталий розвиток. Більш того, термін sustainability характеризує стан стійкості або рівноваги, що суперечить сутності поняття «розвиток». Виникають протиріччя пов'язані з самим словосполученням. Зокрема, сталий або стійкий характеризує наявність певної рівноваги, натомість розвиток визначається постійними трансформаціями системи та її переходу від одного стану до іншого.

Таким чином, враховуючи вищезазначене використання терміну «сталий

розвиток» є недоцільним і негативно впливає на категоріальний базис самого поняття «розвиток», що особливо проявляється на регіональному рівні.

Слід зазначити, що в сучасних наукових дослідженнях обґрунтовується поняття «організаційного розвитку». Зокрема, Ф. Хміль визначає його, як довготермінову роботу в організації щодо удосконалення процесів вирішення проблем і оновлення та характеризує постійні трансформації [217]. Поряд з представленим визначенням О. Коршунова фокусує увагу на процес формування, накопичення та використання стратегічних здатностей з метою забезпечення зовнішньої адаптації та внутрішньої інтеграції підприємства на ринках праці, капіталу та товарів відповідно до інтересів різних груп суб'єктів ринку [90]. Більш того, вона відзначає, що розвиток призводить не тільки до кількісного зростання організації, але й до значних якісних змін, що дозволить зміцнити потенціал підприємства на основі формування нових здібностей.

Таким чином, враховуючи вищезазначене, поняття «розвиток підприємств ЖКГ», за авторським визначенням, характеризується як комплексний процес, що призводить до покращення показників їх функціонування та дозволяє досягти нового стану для підвищення рівня якості наданих житлово-комунальних послуг.

На законодавчому рівні визначаються напрями стимулювання розвитку регіонів, при цьому відповідно до Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» [70] визначається представлений процес з позиції комплексу заходів, які спрямовані на досягнення сталого розвитку регіонів шляхом поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів на загальнодержавному та регіональному рівнях, максимально ефективного використання потенціалу регіонів в інтересах їх жителів та держави в цілому (додаток В, табл. В.1). Отже, до вищезазначеного, визначаються принципи розвитку ЖКГ на регіональному рівні:

- забезпечення сталого функціонування і динамічного розвитку сфери житлово-комунального господарства;
- удосконалення системи управління ЖКГ;
- стимулювання інвестиційної діяльності у сфері ЖКГ;

- пріоритетності інноваційного розвитку в життєзабезпеченні населених пунктів, сприяння науково-технічному прогресу у сфері ЖКГ;

- відповідальності органів місцевого самоврядування за ефективне використання майна територіальної громади та забезпечення населення ЖКп відповідно до державних соціальних стандартів [69].

Відповідно до програм забезпечення розвитку підприємств ЖКГ України визначаються пріоритетні завдання (рис. 2.3).

Рис. 2.3 – Пріоритетні завдання розвитку підприємств ЖКГ відповідно до Програм реформування й розвитку

Джерело: побудовано автором на основі [68, 69,150, 154]

Для забезпечення розвитку підприємств ЖКГ необхідно визначити джерела фінансування відповідних заходів, при цьому зокрема, відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014» від 24.06.2004 р. № 1869-IV визначені напрями спрямування коштів і відповідні джерела:

- організація ефективного управління у сфері виробництва і надання житлово-комунальних послуг - 0,04% від загальної суми витрат;
- поглиблення демонополізації ЖКГ, створення конкурентного середовища на ринку ЖКп - 0,04%;
- забезпечення беззбиткового функціонування підприємств ЖКГ - 14,1%;
- технічне переоснащення ЖКГ - 85,7%;
- нормативно-правове та науково-технічне забезпечення виконання Програми в межах щорічних видатків Міністерства регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ на наукові розробки - 0,12%.

Таким чином, більшість напрямів забезпечення фінансування розвитку підприємств ЖКГ характеризуються технічним переоснащенням, трансформацією та організацією їх управління, нормативно-правового і науково-технічного переоснащення. Проте, охарактеризовані напрями мають узагальнений характер і не визначають конкретних заходів щодо, наприклад, забезпечення беззбиткового функціонування підприємств ЖКГ.

Для реалізації напрямів щодо розвитку ЖКГ регіонів України визначені відповідні джерела фінансування (рис. 2.4).

Як видно з даних рис. 2.4, найбільшим джерелом фінансування напрямів функціонування й розвитку ЖКГ є кошти місцевого бюджету (36,2%). Водночас, у сучасних умовах України, формування цього джерела характеризується проблемними аспектами, пов'язаними з їх обмеженістю, можливістю їх використання, залежністю від центральних органів влади, бюрократизмом, корупцією та ін.

Іншим важливим джерелом фінансування напрямів функціонування й розвитку ЖКГ є кошти підприємств (29,4%). Проте, реалізація представлених

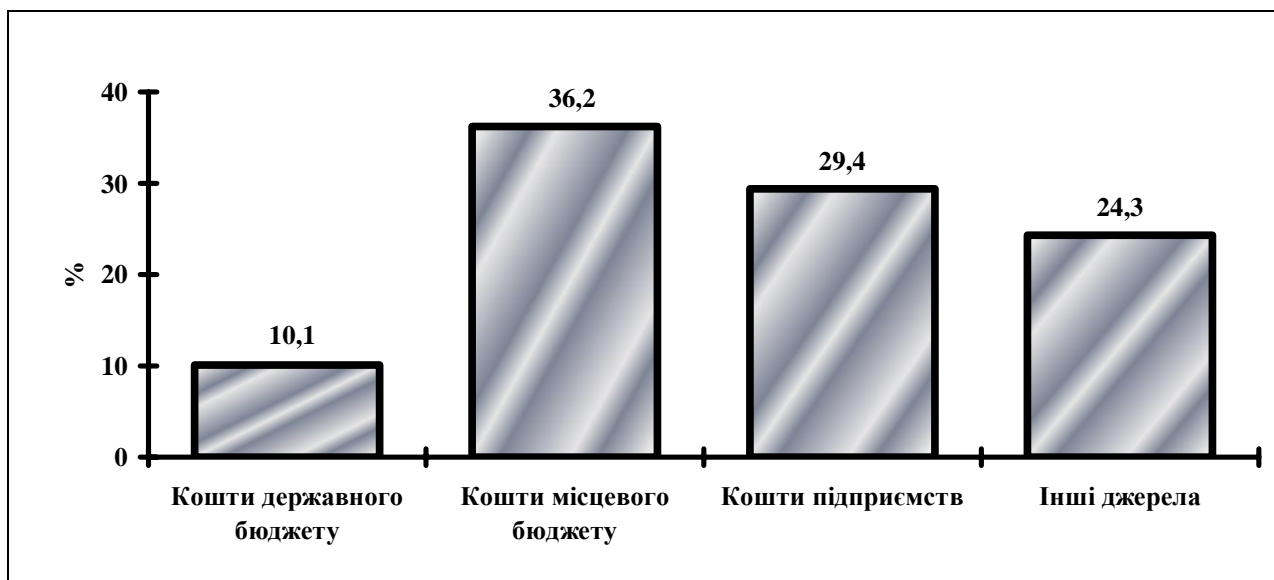

Рис. 2.4 – Питома вага коштів щодо фінансування напрямів розвитку житлово-комунального господарства

Джерело: побудовано автором на основі [68]

програм за рахунок коштів ЖКП також характеризується проблемами, пов'язаними з обмеженістю цих коштів і низькою результативністю їх функціонування. У рамках реалізації представлених напрямів запропоновані інші джерела, визначення яких, виходячи з особливостей функціонування та результативності ЖКГ, є досить проблематичним. Нажаль, за рахунок коштів державного бюджету заплановано фінансування в обсягах 10,1% від загальної суми відповідних джерел [76]. Це свідчить про те, що державні органи влади, з одного боку, намагаються децентралізувати джерела фінансування і напрями реалізації програм розвитку ЖКГ, а з іншого боку, держава при вирішенні глибоких проблем і диспропорцій в сфері ЖКГ, знижує рівень власної відповідальності й переорієнтовує її на інших осіб, які функціонують у цій сфері.

При забезпеченні розвитку ЖКГ необхідно визначити рівень реалізації державних цільових програм [76]:

- Комплексна державна програма енергозбереження України - рівень виконання щодо фінансування відповідної програми та освоєння коштів - 100%;
- Комплексна програма ліквідації наслідків підтоплення територій в

містах і селищах України - 93,3%;

- Програма поводження з твердими побутовими відходами - 100%;
- Загальнодержавна програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки - 71,8%;
- Загальнодержавна програма «Питна вода України» на 2006-2020 роки - 90,5%;
- Державна програма розвитку міського електротранспорту на 2007-2015 роки - 100%;
- Державна цільова економічна програма модернізації комунальної теплоенергетики на 2010-2014 роки - 90%.

Враховуючи результати аналізу, слід зазначити, що за 2010 р. загальний рівень реалізації загальнодержавних цільових програм розвитку ЖКГ складає 73%, при цьому таке значення свідчить про посередній рівень реалізації Державних цільових програм розвитку ЖКГ.

Також, враховуючи накопичені проблеми минулих років, такий рівень у значній мірі не забезпечує розвиток, а навпаки лише дозволяє реагувати на поточні проблемні аспекти. Серед представлених Державних цільових програм пріоритетними є Комплексна державна програма енергозбереження України, Програма поводження з твердими побутовими відходами, Державна програма розвитку міського електротранспорту на 2007-2015 рр., які виконані в 2010 р. повністю [76]. Це пов'язано з тим, що у сучасних умовах для підвищення результативності функціонування підприємств ЖКГ в контексті його розвитку необхідно здійснювати відповідні напрями енергозбереження. На загальнодержавний рівень вийшли екологічні проблеми, пов'язані з накопиченням побутових твердих відходів, що потребує здійснення відповідних заходів, зокрема, у побудові комплексів з їх переробки. Проте, на реалізацію представлених державних цільових програм приходиться всього 3,3% від загальних витрат, що свідчить про низький рівень фінансування цих заходів, знижує ефективність й результативність цих програм, що негативно впливає на розвиток підприємств ЖКГ.

2.2. Стан та проблеми розвитку житлово-комунального господарства України

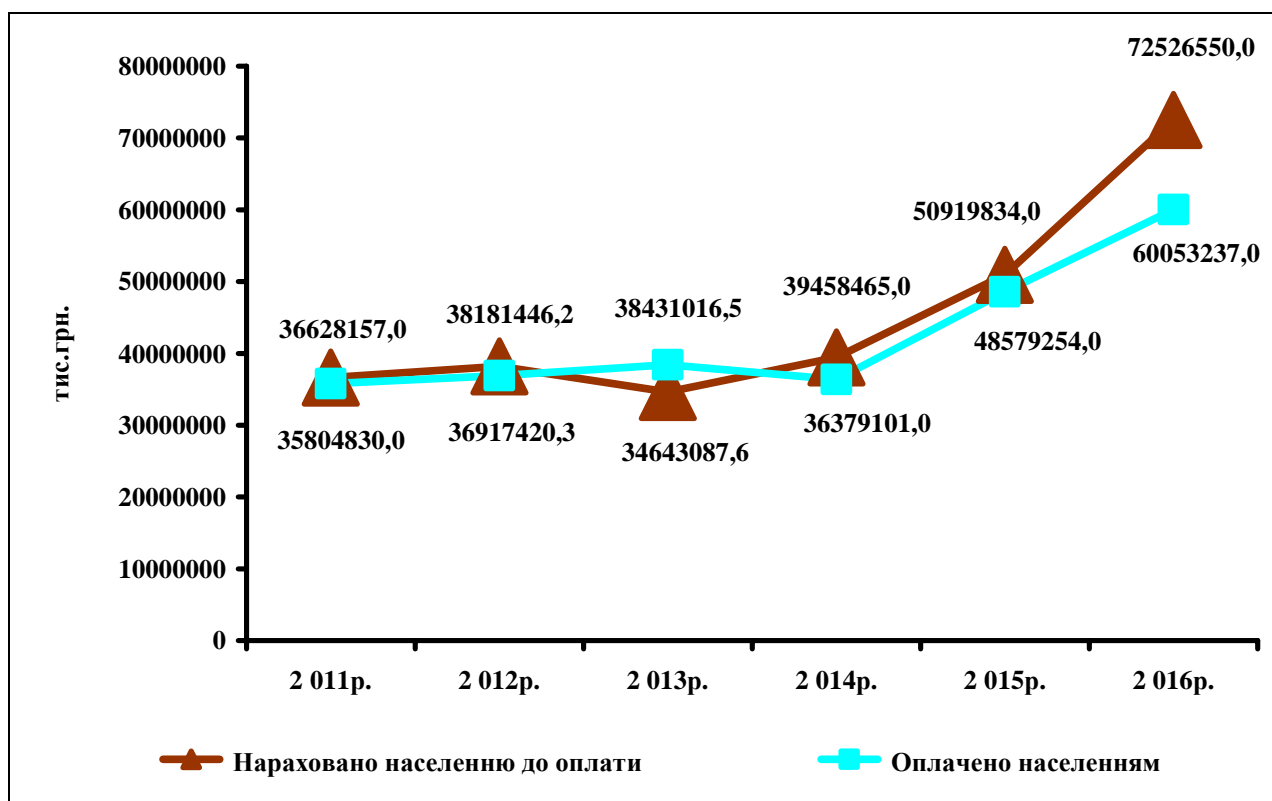
В сучасних умовах стан підприємств житлово-комунального господарства характеризується зростанням всіх видів заборгованостей, значним зносом основних засобів, втрат енергоносіїв тощо. При цьому невідкладні проблеми в галузі пов'язані з: недосконалістю стану відносин у сфері житлово-комунального господарства відносно змін, які відбуваються в державі та відсутністю взаємозв'язків з ринковою економікою; надуманим монопольним становищем при утриманні житлового фонду його реконструкції, а також будівництва; невідповідністю ринку житлово-комунальних послуг системі державного регулювання; відсутністю розвитку форм ефективного управління житловим фондом і підприємствами ЖКГ, а також відсутністю створеної ефективної політики єдиного технічного розвитку інфраструктури підприємств ЖКГ.

Вищезазначене обумовлює забезпечення побудови сучасної економічної моделі експлуатування й суттєвого розвитку житлового фонду з його найбільш якісним і надійним обслуговуванням із цілодобовим врахуванням запитів споживачів, яке характеризується необхідністю впровадження структурних реформ. Якщо своєчасно не втрутитися в дану ситуацію, то вона в першу чергу, вплине на зниження надійності та якості ЖКп на фоні значного зростання їх тарифів.

Найважливішим елементом дослідження функціонування підприємств житлово-комунального господарства є стан розрахунків населення за ЖКп.

За даними Державної служби статистики України [124], у 2016 р. населенням країни оплачено за житлово-комунальні послуги 60,1 млрд.грн. (82,8% нарахованих за цей період сум). Динаміка розрахунків населення України за житлово-комунальні послуги за період 2011-2016 рр. надана у Додатку Д, табл. Д.1-Д.6 та проілюстровано на рис. 2.5.

У Додатку Д, табл. Д.7 наведена динаміка заборгованості населення з оплати за житлово-комунальні послуги за період 2007-2016 рр. у регіонах та Україні в цілому.

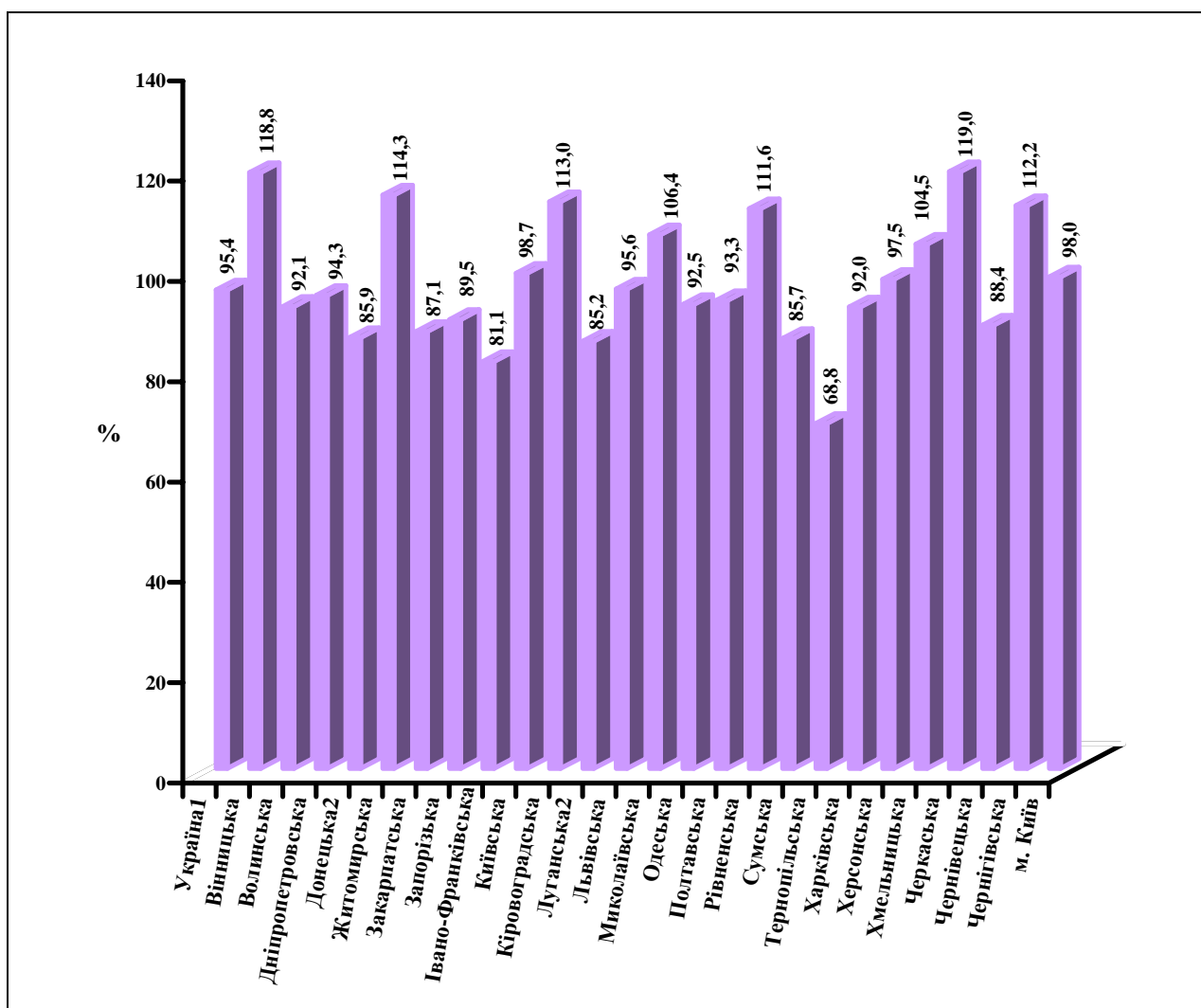
Довідково: 2014-2016 рр. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя; без урахування частини зони проведення антитерористичної операції

Рис. 2.5 – Динаміка розрахунків населення України за житлово-комунальні послуги за період 2011-2016 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [124]

На рис. 2.6 представлені дані щодо рівня оплати населенням за житлово-комунальні послуги у 2015 р. і за регіонами України. Отже, у 2015 р. у 17 регіонах (Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Луганська, Львівська, Одеська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Чернівецька області та м. Київ) спостерігався рівень оплати послуг нижче 100%, що свідчить не тільки про недостатнє поточне фінансування послуг, але й про наявність минулих боргів.

В інших 8 регіонах України рівень оплати житлово-комунальних послуг варіювався від 104,5% до 119,0%, що характеризується як значний, при цьому загалом, заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг зменшилась в 2015 р.

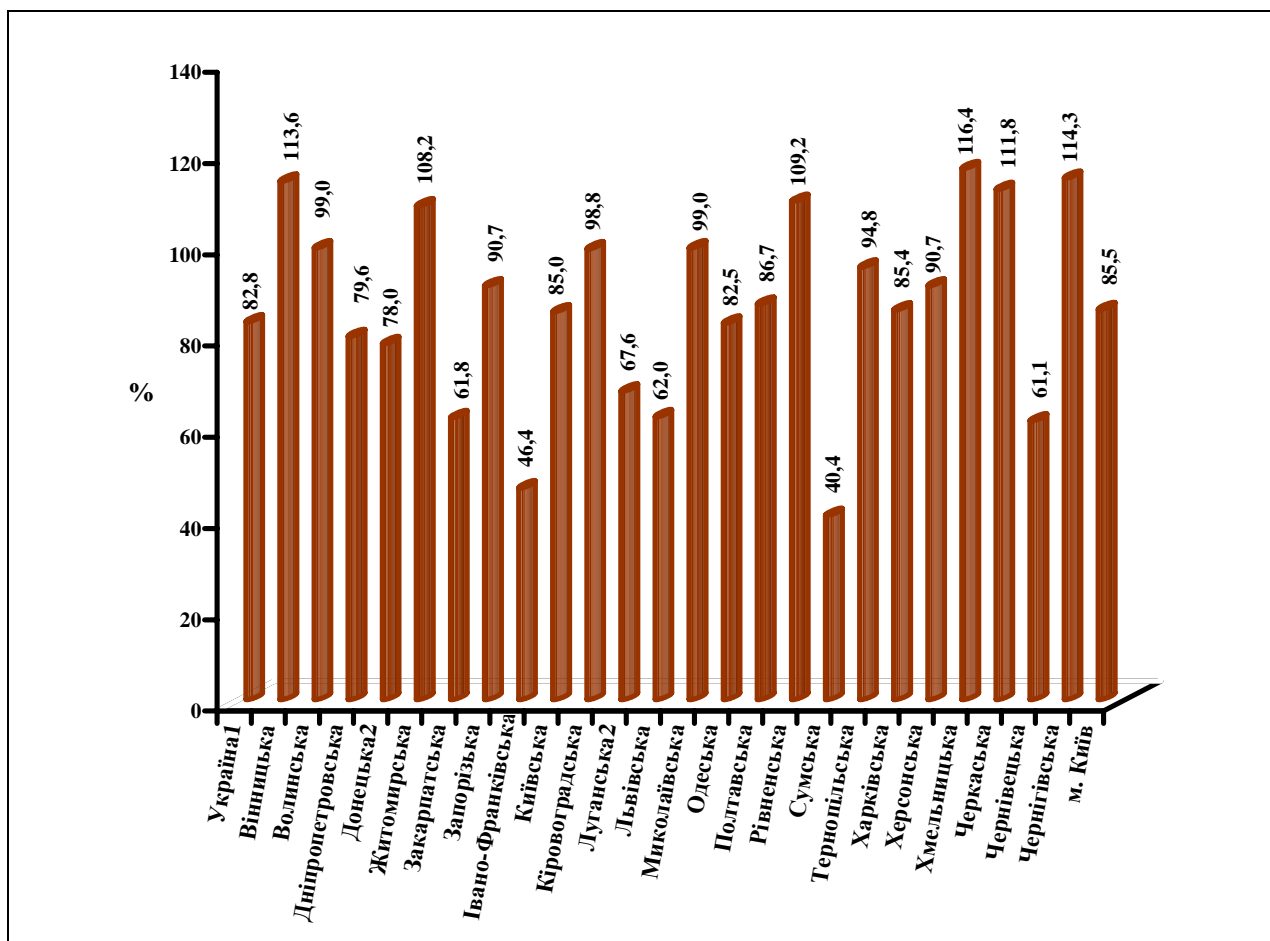
Довідково: ¹ без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції; ² дані можуть бути уточнені; рівень оплати перевищує 100% за рахунок погашення боргів попередніх періодів.

Рис. 2.6 – Рівень оплати населенням за житлово-комунальні послуги у 2015 р. за регіонами України

Джерело: побудовано автором на основі [124]

Слід зазначити, що у 2016 р. рівень оплати ЖКп в Україні характеризується зниженням активності, та лише у 6 регіонах (Вінницька, Житомирська, Рівненська, Хмельницька, Черкаська та Чернігівська області) спостерігалось перевищення рівня 100% (рис. 2.7).

А у більшості регіонів рівень оплати ЖКп значно менший за 100%. Така динаміка свідчить про зниження культури й розуміння необхідної оплати послуг при тому, що основні проблемні аспекти галузі залишаються на досить високому рівні й криза галузі скоріше поглиблюється ніж характеризується розвитком.

Довідково: ¹ без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції; ² дані можуть бути уточнені; рівень оплати перевищує 100% за рахунок погашення боргів попередніх періодів.

Рис. 2.7 – Рівень оплати населенням за житлово-комунальні послуги у 2016 р. за регіонами України

Джерело: побудовано автором на основі [124]

Серед регіонів найвищий рівень оплати за ЖКп спостерігався у Вінницькій, Хмельницькій, Черкаській та Чернігівській областях (116,4-111,8%), найнижчий - у Дніпропетровській, Донецькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Київській, Луганській, Львівській, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській та Чернівецькій областях і м. Києві (86,7-40,4%).

Середні нарахування за ЖКп на одного власника особового рахунку у грудні 2016 р. порівняно з відповідним періодом 2015 р. збільшились на 80,3% і з урахуванням електроенергії (з розрахунку 150 кВт*год.) становили 1557,40 грн.

Протягом 2015 р. населенням оплачено за електроенергію 13,3 млрд.грн. (113,3% нарахованих за цей період сум), при цьому серед регіонів найвищий за

середній по країні рівень оплати електропостачання спостерігався в Одеській, Закарпатській та Київській областях (186,6-162,7% з урахуванням погашення боргів попередніх періодів), найнижчий - у Чернігівській та Сумській областях (65,5% та 70,4% відповідно). Також слід зазначити, що заборгованість населення з оплати електроенергії на кінець грудня 2015 р. становила 2,7 млрд.грн., при цьому за рік вона зросла до 3,3 млрд.грн. або на 22,2%.

Досліджуючи водо- та каналізаційне господарство за період 2011-2014 рр., можна відмітити наступні негативні тенденції їх складових, наприклад, частка головних каналізаційних колекторів старих і аварійних збільшилася з 33,9% до 34,2%, протяжність вуличної каналізаційної мережі зменшилася з 37,0% до 34,8%, внутрішньоквартальні та дворові каналізаційні мережі зменшилися з 37,4% до 35,8%. В аварійному та ветхому стані знаходяться 69821,6 км або 38,6% від загальної протяжності водопровідних мереж, яка складає 180950,8 км [179].

Найбільша питома вага ветхих та аварійних водопровідних мереж від загальної їх протяжності в областях: Луганській - 63,4%, Донецькій - 48,4%, Львівській - 45,2%, Дніпропетровській - 44,0%, в АР Крим - 51,6% та м. Севастополь - 55,1% [179].

Найменша питома вага ветхих та аварійних водопровідних мереж від загальної їх протяжності у областях: Волинській - 21,1%, Рівненській - 20,5%, Полтавській - 20,0%, Тернопільській - 21,3%, Сумській - 23,3% та Закарпатській - 23,4% [179].

Протягом останніх років технічний стан мереж водопостачання та водовідведення невпинно погіршується, при цьому зростає частка старих і аварійних водоводів (від 30,4% у 2005 р. до 32,9% у 2014 р.). У зв'язку з негативними тенденціями технічного стану водогінних мереж підвищився рівень витрат та не облікованих витрат води, що в середньому в Україні становить 38,5% [179].

Витоки та невраховані витрати води в системах водопостачання у 2014 р. склали 754074 тис. куб. м, або 39,5% відпущеної води споживачам та 28,5% поданої води у мережу та мають не стабільну тенденцію зміни [124].

Найменший відсоток витоків та неврахованих витрат води при її розподілі від поданої води у мережу в областях: Київській - 16,6%, Рівненській - 18,5%, Чернігівській - 21,3%, Дніпропетровській - 21,0% та м. Києві - 21,8 %. Найбільший відсоток витоків та неврахованих витрат води при її розподілі від поданої води у мережу склав у м. Севастополь - 50,3%, та в областях: Львівській - 47,1%, Житомирській - 43,0%, Чернівецькій - 42,8% [124].

Системами водовідведення відведено 2005703 млн. куб. м стічних вод за рік, з них пропущено та очищено на очисних спорудах 1948686 млн. куб. м. Частка стічних вод, які не пройшли ступені очищення за рік склала 57017 млн. куб. м і дорівнює 2,8% від загального обсягу відведених стічних вод. Технічний стан об'єктів системи водовідведення також визначається високим ступенем зношеності: в аварійному стані знаходяться 18893,2 км, або 36,8% від загальної протяжності каналізаційних мереж (51396,8 км).

Найбільша питома вага ветхих та аварійних каналізаційних мереж від загальної їх протяжності у областях: Харківській - 57,1%, Донецькій - 55,1%, Луганській - 55,0%, АР Крим - 53,5% та м. Севастополь - 53,0%. Найменша питома вага ветхих та аварійних каналізаційних мереж від загальної їх протяжності у областях: Вінницькій - 17,6%, Рівненській - 18,1%, Закарпатській - 19,2% та Київській - 23,9%.

30% насосних агрегатів на водопровідних насосних станціях та 35% на каналізаційних насосних станціях потребують заміни - 4756 одиниць та 2849 одиниць відповідно. Потужність водопровідних та каналізаційних очисних споруд, яка потребує реконструкції сягає 25% [179].

Значними, як і раніше, є питомі витрати електроенергії на постачання води та відведення стоків (середньогалузевий показник - 1,75 кВт*год./м³ води та стоків). Нижчі за середньогалузевий рівень питомі витрати електроенергії в Донецькій, Дніпропетровській, Черкаській, Львівській областях та м. Києві.

Національна комісія, яка здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг прийняла рішення про підвищення з 12 травня 2017 року тарифу на водопостачання та водовідведення для побутових споживачів в

Україні від 7% до 28% залежно від водоканалу. У м. Києві з 12 травня 2017 року також вступають в силу нові тарифи на водопостачання та водовідведення для потреб населення, при цьому вартість послуги централізованого водопостачання складе 7,60 / 8,44 грн. за 1 куб. м (з ПДВ), а централізованого водовідведення - 6,61 / 7,36 грн. за 1 куб. м (з ПДВ).

Вирішити проблеми інфраструктури водопостачання і водовідведення можливо лише шляхом розширення інноваційного процесу та комерціалізації новітніх розробок у цій сфері, що в свою чергу потребує формування ефективного механізму державної підтримки інноваційного підприємництва загалом та, зокрема, у сфері ЖКГ. Основним критерієм розвитку суспільства є їхнє соціальне та економічне зростання, яке впроваджується звісно, через активізацію діяльності підприємств усіх форм власності в напрямку інновацій, про що свідчить узагальнення досвіду країн основних інноваторів.

У водопровідних мережах України, на відміну від мереж країн світу, найбільш поширенні сталеві труби, тривалість надійної роботи яких не є достатньою. Найбільш стійкими щодо корозійних впливів є труби з полімерних матеріалів. Особливої важливості набуває стабільність якості водопровідної води, при цьому нерідко у водопровідній мережі спостерігаються одночасно як корозія трубопроводів, так і випадання осаду, що провокує формування на поверхні трубопроводів біологічних процесів. Біологічна стабільність питної води характеризується відсутністю умов для вторинного розвитку біоценозів під час її транспортування та зберігання [46], а отже, як результат не ефективного функціонування досліджуваних підприємств.

Станом на початок 2015 р. дуже складна ситуація склалася на об'єктах систем тепlopостачання. Основне устаткування більшості українських ТЕЦ фізично та морально застаріло, потрібна його глибока модернізація, або повна заміна. Теплові електростанції, що разом з виробленням електроенергії постачають частину теплової енергії, також потребують модернізації. При цьому майже понад 90% енергоблоків ТЕС відпрацювали свій розрахунковий ресурс (100 тис. годин), а понад 60% енергоблоків перетнули визнану у світовій енергетичній практиці межу

граничного ресурсу (170 тис. годин) і потребують модернізації чи заміни.

Досліджуючи технічний стан опалювальних котелень і теплових мереж України можна зробити висновок, що він є незадовільним та, який спричиняє значні витрати палива, істотне забруднення навколишнього середовища і загалом зниження надійності та якості послуг теплопостачання. Значною залишається частка встановлених котлів з терміном експлуатації понад 20 років (2004 р. - 25,1%; 2005 р. - 23,9%; 2006 р. - 24,8%; 2007 р. - 24,1%; 2008 р. - 22,9%, 2009 р. - 21,4%; 2010 р. - 20,9%; 2011 р. - 20,1%; 2012 р. - 19,8%; 2013 р. - 19,6%, 2014 р. - 18,2%), що мають низький коефіцієнт корисної дії, застарілу автоматику і пальникові пристрої.

Станом на кінець 2014 року в Україні експлуатувалося 30992 котелень, сумарною потужністю 96071,3 Гкал/год. Кількість встановлених котлів (енергоустановок) становила 68028, з них 12402 з терміном експлуатації більше 20 років. Протяжність теплових та парових мереж у двотрубному обчисленні становила 25619,2 км, з них ветхих - 4762,0 км, що складає 18,6% загальної протяжності мереж. Протягом 2014 року підприємствами теплоенергетики було вироблено теплової енергії 72986,8 тис. Гкал, відпущено всього - 67354,2 тис. Гкал, а своїм споживачам - 62848,6 тис. Гкал. Втрати теплової енергії в інженерних мережах за 2014 рік зафіксовано в обсязі 9884,7 тис. Гкал, що складають 15,7% загальної кількості відпущеної теплової енергії [124].

Теплове господарство характеризується наступною проблемою такою, як ненадійна експлуатація теплотрас із незадовільним станом теплоізоляції та, як наслідок значні втрати тепла й економічні збитки, за рахунок великої кількості аварій та відповідно обсягів ремонтних робіт. При цьому, прокладка здебільшого теплових мереж відбувалася в каналах залізобетонних із різною конструкцією, які мінеральною ватою ізолювані та непрохідні. Вони не захищені від проникнення ґрунтових та інших вод із супутніх комунікацій, а це призводить до руйнування теплоізоляції, інтенсивної зовнішньої корозії металу труб і, як наслідок, до пошкоджень і розривів трубопроводів.

Критична ситуація щодо питомої ваги фізично та морально зношених низькоефективних котлів з терміном експлуатації понад 20 років склалася у

м. Києві - 69,8%, та в областях: Сумській - 30,7%, Львівській - 24,1%, Чернігівській - 23,7%, Волинській - 23,6%, Харківській - 21,8%, Донецькій - 21,0% і Хмельницькій - 20,1% [124].

Стабільно високі фактичні питомі витрати палива на виробництво теплової енергії спостерігаються в більшості областей України та варіюються від 172,4 кг умовного палива/1 Гкал тепла до 160,5 кг ум. п./1 Гкал (Чернігівська, Закарпатська, Луганська, Дніпропетровська, Черкаська, Волинська, Житомирська, Херсонська, Кіровоградська, Донецька, Івано-Франківська, Чернівецька, Тернопільська, Одеська та Полтавська).

Найнижчі показники у Київській (127,7 кг ум. п./1 Гкал), Рівненській (127,4 кг ум. п./1 Гкал), Хмельницькій (125,4 кг ум. п./1 Гкал) та Миколаївській (116,8 кг ум. п./1 Гкал) областях [124].

За 2016 рік обсяг виробництва електричної енергії електростанціями, які входять до ОЕС України, досяг 164,6 млрд. кВт*год., що на 0,9 млрд. кВт*год., або на 0,5% більше порівняно з 2015 роком. При цьому ТЕС та ТЕЦ вироблено електроенергії на 5,4 млрд. кВт*год. або на 8,0% більше ніж за 2015 рік. Виробництво електроенергії ГЕС та ГАЕС зменшилося на 4,3 млрд. кВт*год. або на 4,5% від показника 2015 року та становить 90,3 млрд. кВт*год., а виробництво іншими електростанціями (вітровими, сонячними) зменшилося на 0,2 млрд. кВт*год. або на 12,5% порівняно з 2015 роком і склало 1,4 млрд. кВт*год. [124].

За 2016 р. на виконання постанови Кабінету Міністрів України [163] з населенням було укладено 36,1 тис. договорів щодо погашення реструктуризованої заборгованості, загальна сума яких становила 165,0 млн.грн., а сума внесених платежів з урахуванням довгострокових договорів склала 102,6 млн.грн.

Сьогодні недостатніми для вирішення проблем функціонування підприємств ЖКГ є зношеність житлових будинків, критичний стан комунікацій та низькі темпи житлового будівництва. Так, житловий фонд України зменшився з 1015,0 млн. кв. м в 2000 р. до 977,9 млн. кв. м в 2016 році, в той же

час - загальна кількість квартир в Україні знизилася з 18,9 млн. до 16,9 млн..

Неналежний технічний стан житлового фонду характеризується щорічною тенденцією його старіння. При цьому він характеризується забудовою будинками масових перших серій протягом періоду 1960-1970 рр. в розмірі майже 72 млн. кв. м, тобто 23% потребує заміни або реконструкції. Таким чином, житлові приміщення, в яких фактично проживає кожний четвертий міський житель знаходяться у неналежному технічному стані та низькій експлуатаційній якості [110].

Капітального ремонту та реконструкції житлового фонду із використанням сучасних енергозберігаючих матеріалів, технологій та обладнання потребують житлові будинки масових перших серій, які недостатньо комфортні, низька енергоефективність й значний їх фізичний та моральний знос. В сейсмонебезпечних зонах розміщені майже 20% житлових будинків, у зонах, які можуть бути під впливом небезпечних сейсмічних подій - 40%. При цьому близько 70% загальних площ житлового фонду охоплені впливом підтоплень, землетрусів, зсувів, які негативно впливають на його стійкість, а також за рахунок інших інженерно-геологічних процесів, які вимагають зведення нових житлових будинків [110].

За даними Державної служби статистики в 2016 році в Україні було введено в експлуатацію 9367,0 тис. кв. м нового житла [124]. Динаміка введення в експлуатацію житла наведена на рис. 2.8.

На 1 січня 2017 року житловий фонд країни становив 977,9 млн. кв. м загальної площі, з якого 60,7% (594,0 млн. кв. м) - житловий фонд міських поселень. На рис. 2.9 представлена динаміка житлового фонду України.

Згідно інформації Державної служби статистики в 2016 році в Україні налічувалося 15033,4 тис. домогосподарств. 46,7% домогосподарств проживали в окремій квартирі, а 0,6% - в комунальній квартирі. 47,4% домогосподарств мали в розпорядженні індивідуальний будинок, а 2,1% проживали в частині індивідуального будинку. Нарешті, 3,2% домогосподарств проживали в гуртожитку. Отже, в цей період практично половина населення України проживає в окремих квартирах, інша половина - в індивідуальних будинках [124].

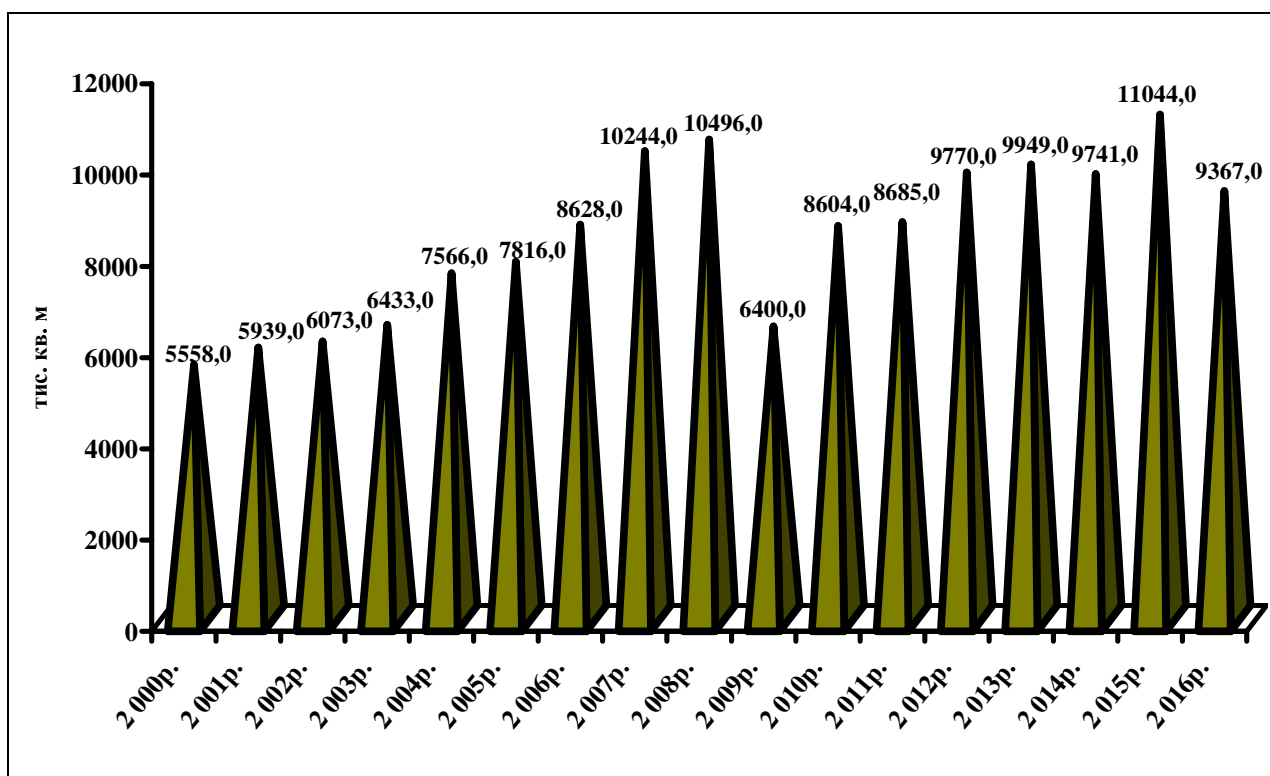

Рис. 2.8 – Динаміка введеного в експлуатацію житла в Україні за період 2000-2016 рр., тис. кв.м

Джерело: побудовано автором на основі [124]

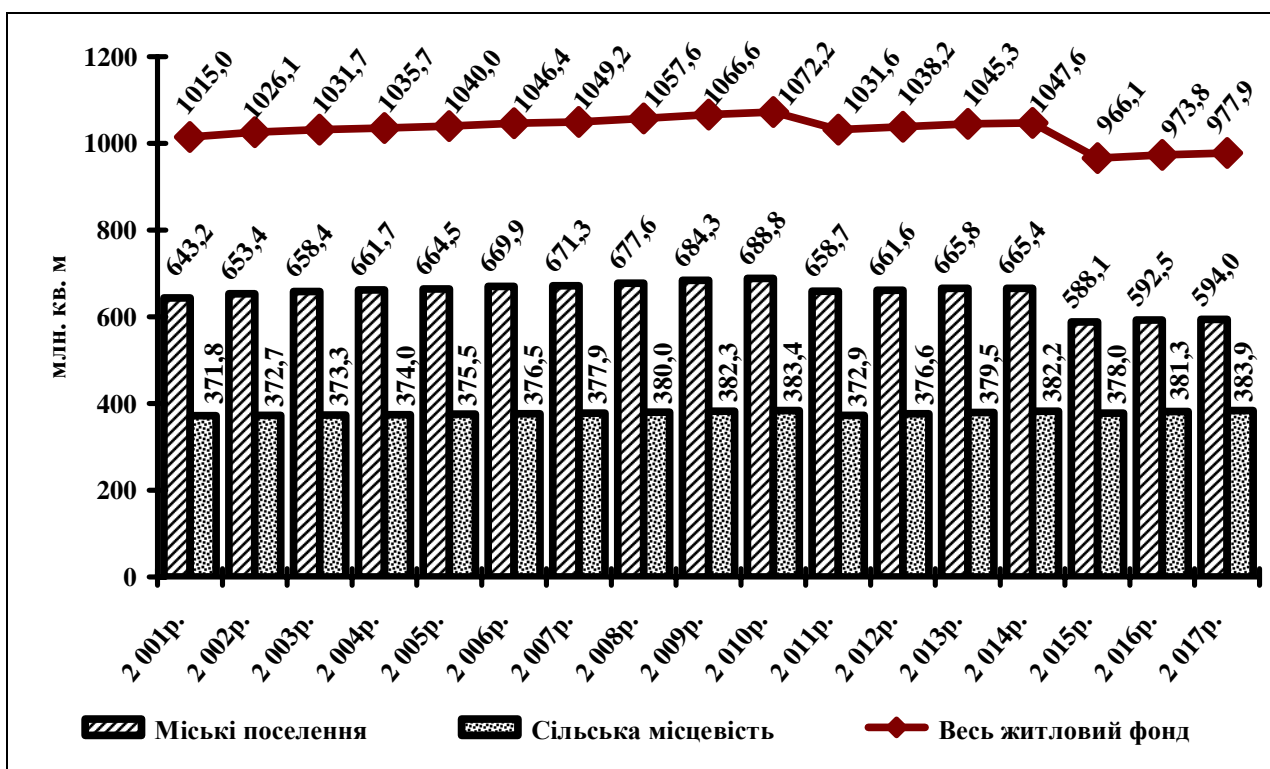

Рис. 2.9 – Динаміка житлового фонду на початок відповідного року

Джерело: побудовано автором на основі [124]

У той же час, в порівнянні з радянським періодом житло, що зводиться, стало значно просторіше. Якщо в 1991 році середньостатистична площа нової квартири складала 62,2 кв. м, то в 2016 році вона досягла 80,2 кв.м [124].

За даними Державного комітету статистики України в 2016 році на кожного жителя країни в середньому доводилося 23,1 кв. м загальної площі. Порівнюючи з даними національних статистичних бюро в 2016 році в країнах СНД склалася наступна ситуація: на кожного жителя Росії в середньому припадає 23,2 кв. м загальної площі, Білорусі - 27,9 кв. м, Казахстані 22,8 кв. м [124].

Аналізуючи забезпеченість житлом населення країн Європейського союзу та України, ми бачимо, що вона в середньому в 2 рази вище, ніж в Україні (рис. 2.10).

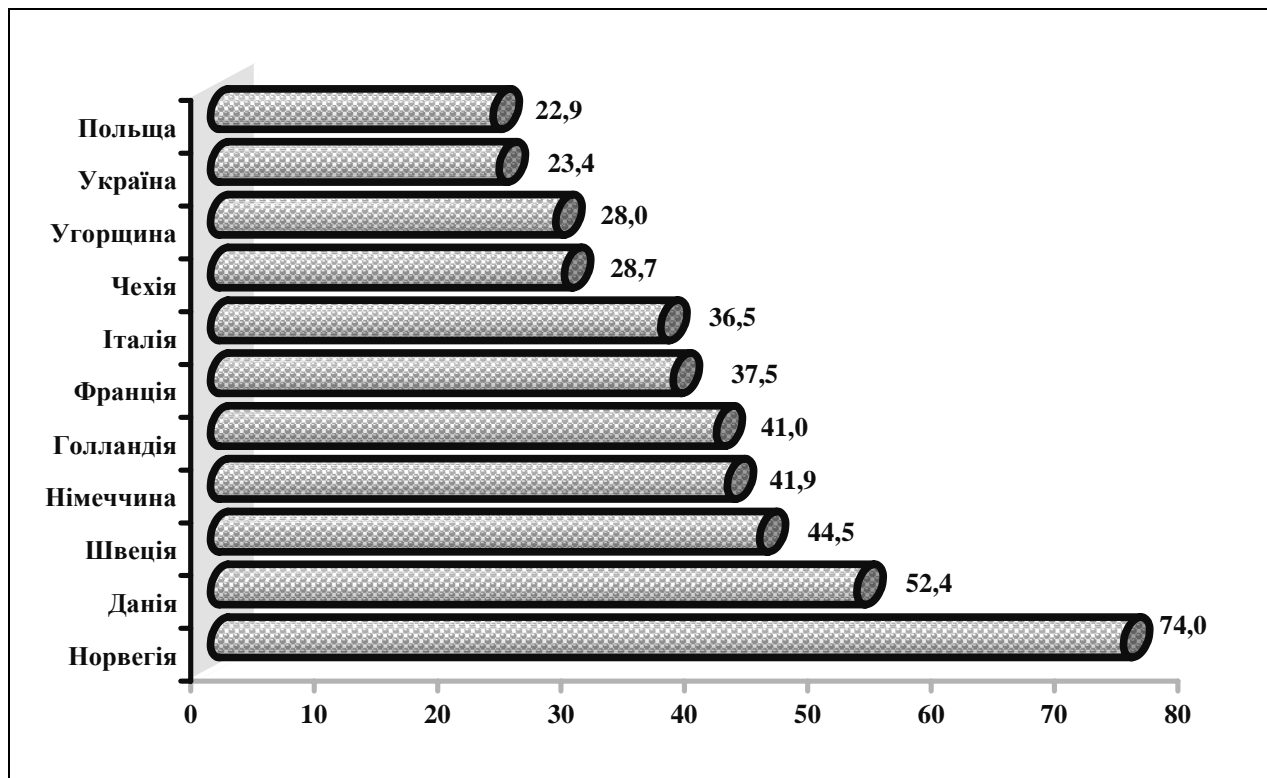

Рис. 2.10 – Забезпеченість житлом населення у країнах Європейського союзу та України за 2010 р., кв. м на 1 жителя

Джерело: побудовано автором на основі [83]

Отже, в Європі з урахуванням країн, які нещодавно стали членами ЄС, в середньому на кожного мешканця припадає біля 40-50 кв. м., а в США - 65 кв. м, при цьому необхідно враховувати, що більшість американців проживають в приватних будинках, середній розмір яких складає 170-180 кв. м [127].

Але, враховуючи такий показник, як кількість квартир на 1000 жителів, то ситуація з забезпеченістю житлом в Україні наближається до рівня європейських країн, внаслідок меншої площі в середньому майже в 2 рази (рис. 2.11).

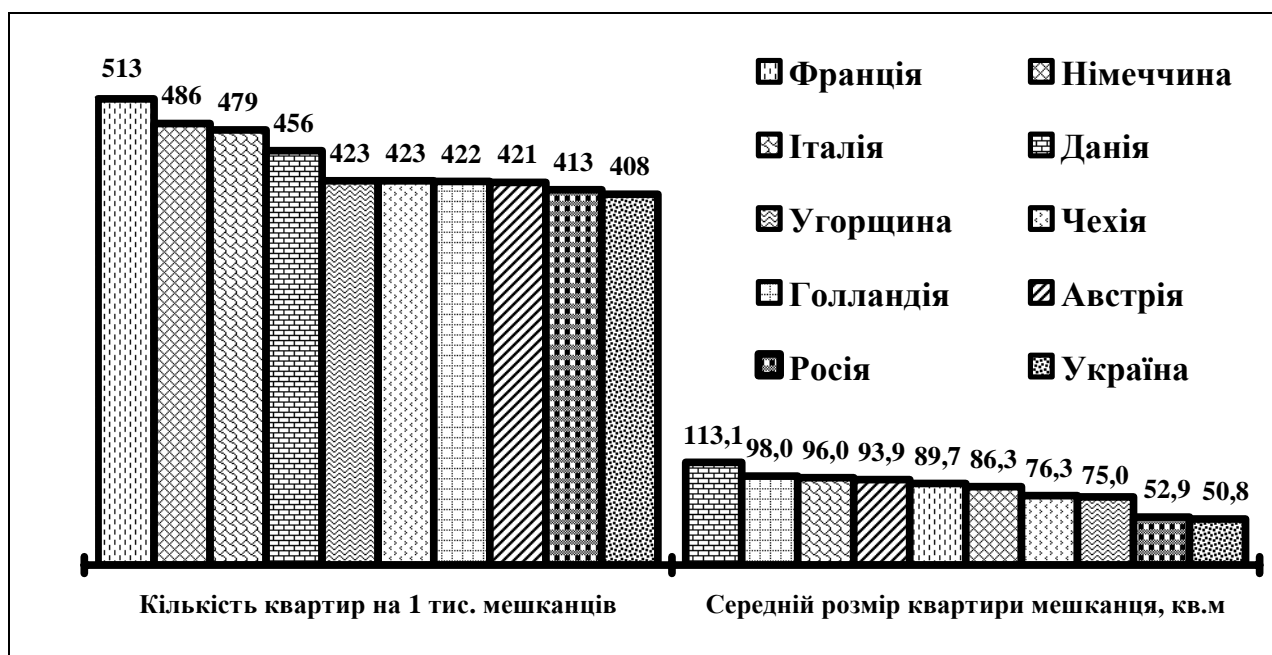

Рис. 2.11 – Показники забезпеченості житлом в європейських країнах у 2010 році

Джерело: побудовано автором на основі [83]

Наведені цифри свідчать про те, що в Україні спостерігається обмеженість житлових умов в багатоквартирних будинках, а не їх кількість. Хоча останнім часом ситуація із забезпеченістю житлом стабільно покращувалася. Якщо в 2000 р. на кожного жителя нашої країни припадало 20,7 кв. м, в 2005 р. - 22,0 кв. м, в 2010 р. - 23,4 кв. м, а в 2015 р. - 22,7 кв. м.

У результаті проведеного дослідження визначено, що для забезпечення розвитку підприємств необхідно реалізувати відповідні стратегії у рамках яких реалізуються дії спрямовані на: зниження заборгованості за надані ЖКп, впорядкування пільг у сфері ЖКГ, залучення висококваліфікованих кадрів для забезпечення функціонування підприємств ЖКГ, реалізація програм енергоефективності та забезпечення ефективного використання ресурсів, оновлення основних засобів та мереж, проведення своєчасних ремонтів, дотримання вимог діючого законодавства.

Для реалізації представлених дій у рамках запропонованих стратегій розвитку на підприємствах ЖКГ удосконалюється організаційна структура з розподілом відповідних повноважень і формування інформаційно-аналітичного забезпечення для прийняття обґрунтованих управлінських центрів. Зокрема, формування підрозділів та удосконалення їх функціонування з позиції інформатизації, створення та обробки інформаційних потоків, особливо в сфері розрахунків за ЖКп, зниження рівня зарегульованості організаційної структури та залежності від центральних та місцевих органів влади, демонополізація ринку ЖКп. При функціонуванні підприємств ЖКГ для подолання кризового стану запропоновано сфокусувати увагу на зниження залежності від дотацій і подолання незадовільного фінансового стану, скорочення високої витратності, забезпечення економічних стимулів для зниження витрат на виробництво й надання ЖКп, формування конкурентного середовища, зростання технічної готовності основних засобів, зниження втрат енергії, води й інших ресурсів.

Досліджуючи стан та проблеми розвитку ЖКГ України важливим буде звернути свою увагу на функціонування типових представників цієї галузі, як підприємства ЖКГ Харківської області, функціонування яких характеризується загальними тенденціями, що відбуваються у ЖКГ України, а саме їх діяльність визначається нестабільністю, зниженням ефективності та результативності, скороченням виробничо-господарського потенціалу. Для стабілізації функціонування підприємств ЖКГ Харківської області на період 2017-2018 рр. розроблено та реалізується розпорядження голови обласної державної адміністрації «Про організаційну роботу з підготовки господарського комплексу та об'єктів соціальної сфери до сталого функціонування в осінньо-зимовий період 2017/2018 років» від 25.05.2017 р. №217.

Відповідно до розробленої програми затверджено графік виконання робіт і визначені шляхи вирішення проблемних питань. Станом на 19 червня плановий показник підготовки об'єктів житлово-комунального господарства в Харківській області склав 35%.

За даними Департаменту ЖКГ та розвитку інфраструктури Харківської

обласної державної адміністрації, в цілому по області станом на 1 липня рівень підготовки до опалювального сезону наступних об'єктів склав:

- житловий фонд - 41,5%;
- теплове господарство - 40,6%;
- водопровідно-каналізаційне господарства - 47,9%.

За останні роки критична ситуація складається в сфері розрахунків підприємств теплоенергетики Харківської області перед НАК «Нафтогаз України», при цьому загальний борг цих підприємств на 01.01.2017 р. складає 1548,5 млн. грн., який визначається:

- заборгованістю теплопостачаючих підприємств - 79,4% від загальної заборгованості;
- заборгованістю генеруючих підприємств - 20,0%;
- заборгованістю інших суб'єктів господарювання - 0,6%.

Основними напрямками погашення досліджуваної заборгованості є: погашення різниці в тарифах на теплову енергію для населення; компенсації з державного бюджету пільг і субсидій; погашення загальної заборгованості організацій, які фінансуються з державного та місцевого бюджету; спрямування коштів на погашення заборгованості госпрозрахункових споживачів; погашення боргів минулих періодів.

На підприємствах Харківської області основними причинами виникнення заборгованості теплопостачаючих підприємств за використаний природний газ є:

- невідповідність встановлених тарифів на послуги теплопостачання економічно обґрунтованим витратам;
- недостатній рівень оплати споживачів за здійснені послуги теплопостачання;
- визначені витрати, які не компенсовані від надання пільг та субсидій за оплату послуг теплопостачання.

Характеризуючи фінансово-економічний стан підприємств житлово-комунального господарства визначено, що загальна сума дебіторської заборгованості станом на 01.10.2016 р. склала 3258,4 млн. грн., при цьому у порівнянні з початком року дебіторська заборгованість зменшилась на

284,2 млн.грн. або на 8,0%. Кредиторська заборгованість склала 5787,3 млн. грн., при цьому у порівнянні з початком року кредиторська заборгованість збільшилась на 842,1 млн. грн. або на 17,0%.

Отже, виникає певний дисбаланс у сторону значного зростання кредиторської заборгованості порівняно з збільшенням дебіторської заборгованості, що потребує здійснення відповідних управлінських дій.

Фінансові результати діяльності підприємств ЖКГ Харківської області за період 2014-2016 рр. представлена на рис. 2.12 за даними підприємств згрупованих головним управлінням статистики у Харківській області відповідним чином:

- підприємства водопостачання, водовідведення та поводження з відходами;
- підприємства постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря.

Таким чином, у результаті дослідження діяльності підприємств ЖКГ Харківської області за період 2014-2016 рр. характеризується збитковістю, що свідчить про накопичення негативних явищ, але в 2014 р. спостерігається й позитивний фінансовий результат.

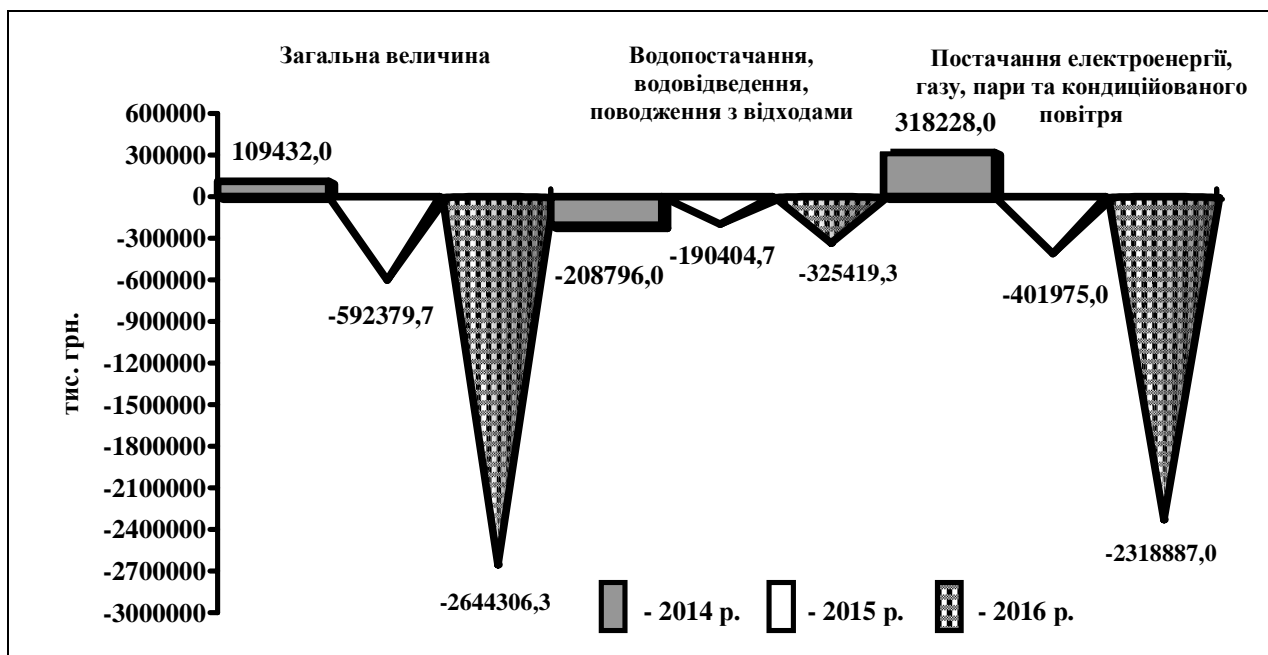

Рис. 2.12 – Фінансові результати діяльності підприємств ЖКГ Харківської області за період 2014-2016 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [124]

Слід зазначити, що з початку 2017 р. рівень розрахунків споживачів області за теплову енергію станом на 20.01.2017 р. складає 85,6%, у тому числі:

- населення - 82,2%;
- організацій, які фінансуються з державного бюджету - 98,2%;
- організацій, які фінансуються з місцевих бюджетів - 100,1%;
- госпрозрахункові споживачі - 95,4%.

У результаті дослідження визначено, що активність розрахунків за надані житлово-комунальні послуги не висока, проте розрахунки організацій, які фінансуються з місцевих бюджетів характеризується незначним перевищенням 100%, яке суттєво не впливає на покращення ситуації та характеризується накопиченням боргів. Враховуючи боргові зобов'язання минулих років, слід вказати на негативні тенденції в сфері розрахунків за теплову енергію.

Станом на 20.01.2017 р. рівень розрахунків споживачів за надані послуги водопостачання та водовідведення з початку поточного року складає 111,3%. Динаміка розрахунків за надані послуги водопостачання та водовідведення за категоріями споживачів представлені на рис. 2.13.

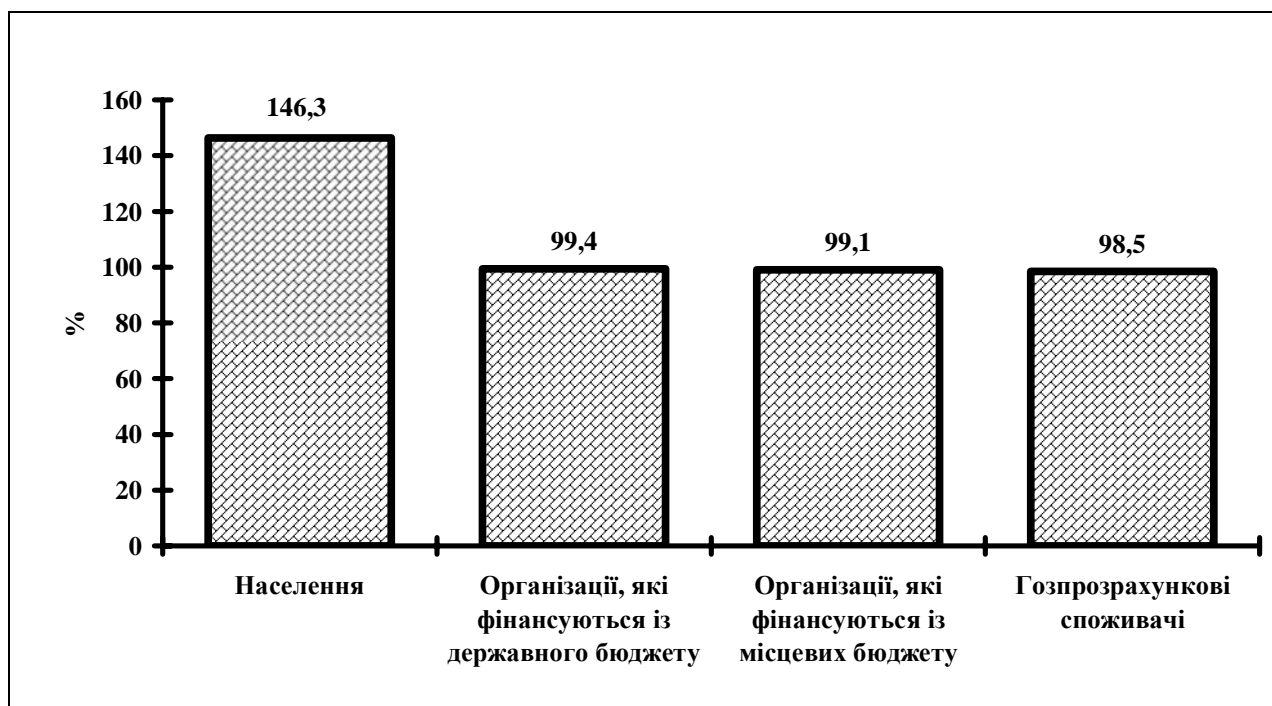

Рис. 2.13 – Динаміка рівня розрахунків за надані послуги водопостачання та водовідведення за категоріями споживачів станом на 20.01.2017 р.

Джерело: побудовано автором на основі [124]

На основі дослідження отримано, що найбільший рівень розрахунків за надані послуги водопостачання та водовідведення складають розрахунки населення, при цьому слід також вказати на те, що на недостатньому рівні здійснюються розрахунки організаціями, які фінансуються з державного та місцевого бюджетів, а також госпрозрахунковими споживачами.

Для забезпечення розрахунків за надані ЖКп споживачів області, а також з метою скорочення обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості підприємствами галузі та місцевими органами влади вживається ряд заходів: проводиться роз'яснювальна робота щодо підвищення платіжної дисципліни споживачів, необхідності оформлення субсидій, робота з укладання договорів на реструктуризацію заборгованості населення за житлово-комунальні послуги, претензійно-позовна робота зі злісними неплатниками.

Зокрема, здійснюється претензійно-позовна робота теплопостачаючих підприємств, при цьому в 2014 році подано в суди 8131 заява про видачу судового наказу на суму 64,8 млн. грн. На сьогоднішній день у виконавчій службі перебуває 50928 рішень суду на примусове стягнення заборгованості на користь підприємства на суму 247,0 млн. грн. Тільки за минулий рік у рамках виконавчого процесу було арештовано 760 автомобілів, 225 квартир, накладені арешти на банківські рахунки в 74 боржників, а також на інше майно (54 одиниці різної техніки).

З початку 2015 року відповідними органами місцевого самоврядування прийнято 29 рішень щодо встановлення тарифів:

- 19 - на послуги водопостачання, водовідведення для споживачів м. Богодухів, Валки і населених пунктів Валківського району, смт Великий Бурлук; смт Приколотне Великобурлуцького району; смт Печеніги; м. Вовчанськ; смт Старий Салтів та смт Вільча Вовчанського району; смт Вільшани, Солоницівка та с. Подвірки Дергачівського району; смт Краснопавлівка, Орілька та с. Єлизаветівка Лозівського району; смт Покотилівка та с. Мала Рогань Харківського району; смт Есхар, Малинівка Чугуївського району; смт Шевченкове;

- 10 рішень - на утримання житлових будинків та прибудинкових територій у м. Богодухів, Ізюм, Красноград, Куп'янськ, Первомайський, Чугуїв; смт Мала Данилівка Дергачівського району, смт Кулиничі та с. Циркуни Харківського району, смт Панютине та м. Лозова.

У 2015 році відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 04.06.2015 № 375 «Питання погашення у 2015 році заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію, опалення та постачання гарячої води, послуги з централізованого водопостачання, водовідведення, що вироблялися, транспортувалися та постачалися населенню» (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 913) Харківській області передбачено субвенцію на погашення різниці в тарифах на послуги тепло-, водопостачання та водовідведення в сумі 752,9 млн. грн.

Станом на 01.12.2015 р. у межах виділеної субвенції підприємствам області профінансовано 32 договори на суму 107,0 млн. грн. (у тому числі на погашення податкової заборгованості - на суму 24,4 млн. грн., за спожиту електроенергію та покупну воду - на суму 82,6 млн. грн.). Робота з укладання підприємствами договорів на погашення заборгованості з різниці в тарифах триває.

Слід також зазначити, що залишаються проблемними питання проведення розрахунків у різниці в тарифах за природний газ підприємствам теплопостачання внаслідок відсутності відповідної схеми розрахунків надання субвенції з державного бюджету.

На підприємствах ЖКГ Харківської області, зокрема водопостачання, каналізація та поводження з відходами, заборгованість з заробітної плати станом на 1.06.2016 р. складає 748,4 тис. грн., що порівняно з початком поточного року збільшилась на 37,4%, що свідчить про не ефективну роботу в сфері її погашення для забезпечення мотиваційної та соціальної складової. На відповідні періоди року заборгованість з заробітної плати відсутня для підприємств з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря.

На низькому рівні знаходиться рівень розрахунків підприємств ЖКГ за спожиту електричну енергію, так за даними АК «Харківобленерго», рівень

розрахунків підприємств за спожиту електричну енергію у 2015 році (станом на 19.11.2015 р.) склав 62,7%, у тому числі: теплопостачальних - 85,7%; житлових - 95,8%; водопровідно-каналізаційних - 46,5%. Загальна заборгованість склала 605,3 млн. грн., у тому числі за 2015 рік - 268,4 млн. грн.

Основна заборгованість створена КП “Харківводоканал”, загальна заборгованість за спожиту електричну енергію підприємства станом на 1 січня 2016 року складає 476,7 млн. грн. (83,2% від загальної заборгованості всіх житлово-комунальних підприємств). Для вирішення проблем щодо забезпечення високого рівня розрахунків за спожиту електричну енергію КП “Харківводоканал” необхідно при встановленні економічно обґрунтованих тарифів на послуги централізованого водопостачання та водовідведення, а також погашення з державного бюджету різниці в тарифах для населення.

Для зростання ефективності й результативності функціонування підприємств ЖКГ Харківської області відповідно з Програмою реформування і розвитку ЖКГ Харківської області на 2010-2015 роки створюються і функціонують ОСББ. В Харківській області налічується 841 ОСББ, до яких увійшли 1223 багатоквартирних будинки, що складає близько 8% усього багатоквартирного житлового фонду області, при цьому також станом на 01.04.2016 в м. Харків зареєстровано 364 ОСББ, що на 13 об'єднань, або 3,7% більше, ніж на 01.04.2015 р. Головними причинами, що стримують процес створення ОСББ, залишаються небажання мешканців багатоквартирних будинків брати на себе відповідальність за утримання власного житла через низький рівень платоспроможності та незадовільний технічний стан житлового фонду. Позитивний фактор, який на даний час може посприяти зростанню кількості ОСББ - це Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки, яку було доповнено у 2015 році окремим заходом щодо стимулювання ОСББ/ЖБК до впровадження енергоефективних заходів шляхом відшкодування частини суми кредиту, залученого на придбання енергоефективного обладнання та/або матеріалів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 року № 929 подовжено строк виконання зазначеної програми на період 2016-2017 роки.

Дещо покращиться ефективність функціонування підприємств житлово-комунального господарства Харківської області за рахунок відповідності встановленим тарифам їх собівартості. Так, середній тариф визначено на рівні 1149,72 грн. за 1 Гкал, проте як середня собівартість за тепло для населення складає 1146,18 грн. на 1.12.2016 р. Причому в структурі собівартості найбільшу питому вагу складають витрати на електричну енергію та газ. Але станом на 1.12.2016 р. тарифи за надані житлово-комунальні послуги на 100% покривають собівартість встановленим тарифом відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги» [151] та регулювання формування обґрунтованих тарифів Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Слід зазначити, що більшість витрат, які не покриваються тарифом складають витрати на газ (рис. 2.14).

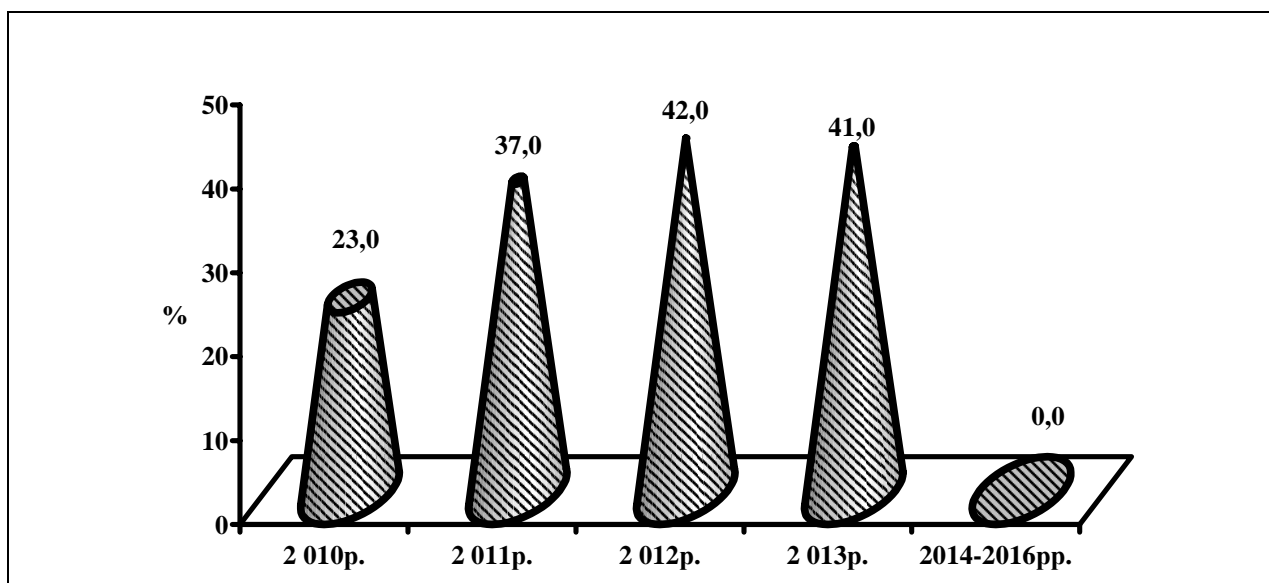

Рис. 2.14 – Витрати на газ, які не покриваються встановленим тарифом на теплову енергію для населення, %

Джерело: побудовано автором на основі [124]

У результаті дослідження визначено, що на теплопостачаючих підприємствах Харківської області на протязі 2010-2013 рр. зростає питома вага

витрат на газ, які не покриваються встановленим тарифом на теплову енергію для населення. Це свідчить про необґрунтованість встановлених тарифів на ЖКп, зростання негативних явищ, відсутність необхідних грошових коштів для забезпечення фінансування діяльності підприємств ЖКГ. Але на протязі 2014-2016 рр. - вона дорівнює «нулю» цього значення було досягнуто за рахунок встановлення обґрунтованих тарифів, як зазначалося раніше, а також - надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на погашення заборгованості з різниці в тарифах і на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату ЖКп. Крім того, спостерігається стрибкоподібна тенденція зміни заборгованості за газ теплопостачаючих підприємств (рис. 2.15).

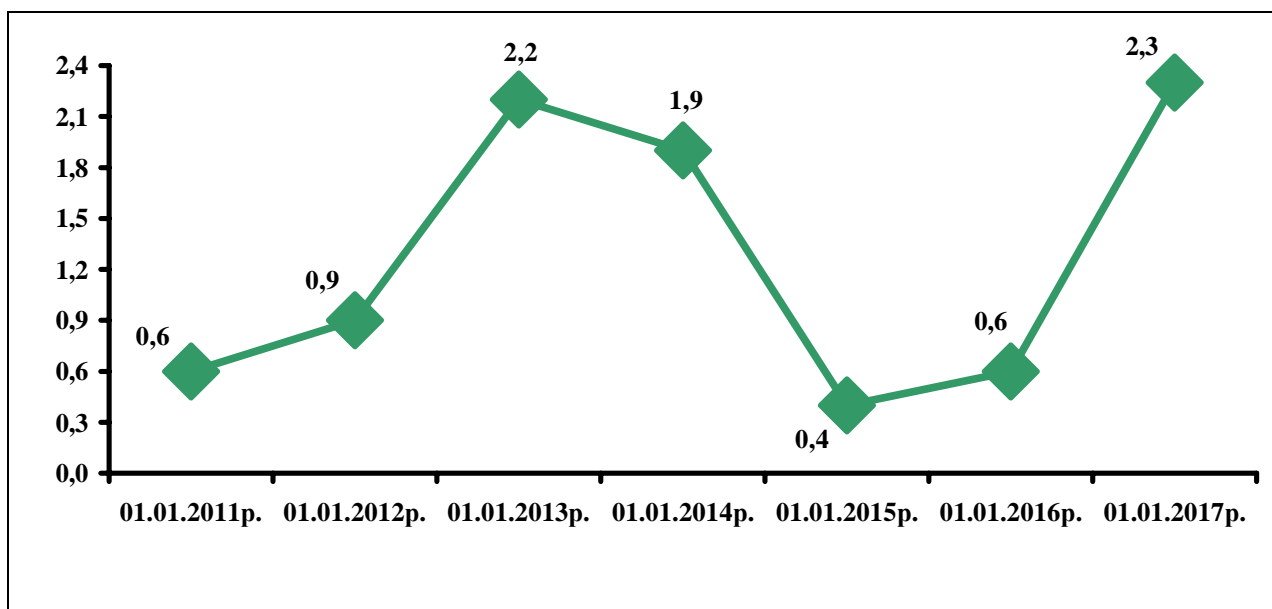

Рис. 2.15 – Динаміка боргів за наданий газ теплопостачаючих підприємств, млрд. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [124]

Слід зазначити, що заборгованість споживачів за послуги теплопостачаючих підприємств станом: на 01.08.2014 р. у порівнянні з 01.08.2011 р. зменшилася на 169,0 млн. грн. або на 94,9%; на 01.08.2016 р. у порівнянні з 01.08.2014 р. і 01.08.2011 р. - відповідно зростає на 29,9 млн. грн. або 332,3% і знижується на 139,1 млн. грн. або 78,1% (рис. 2.16), причому це відбувається за рахунок подібної тенденції зміни дотацій споживачам за послуги теплопостачаючих підприємств (рис. 2.17).

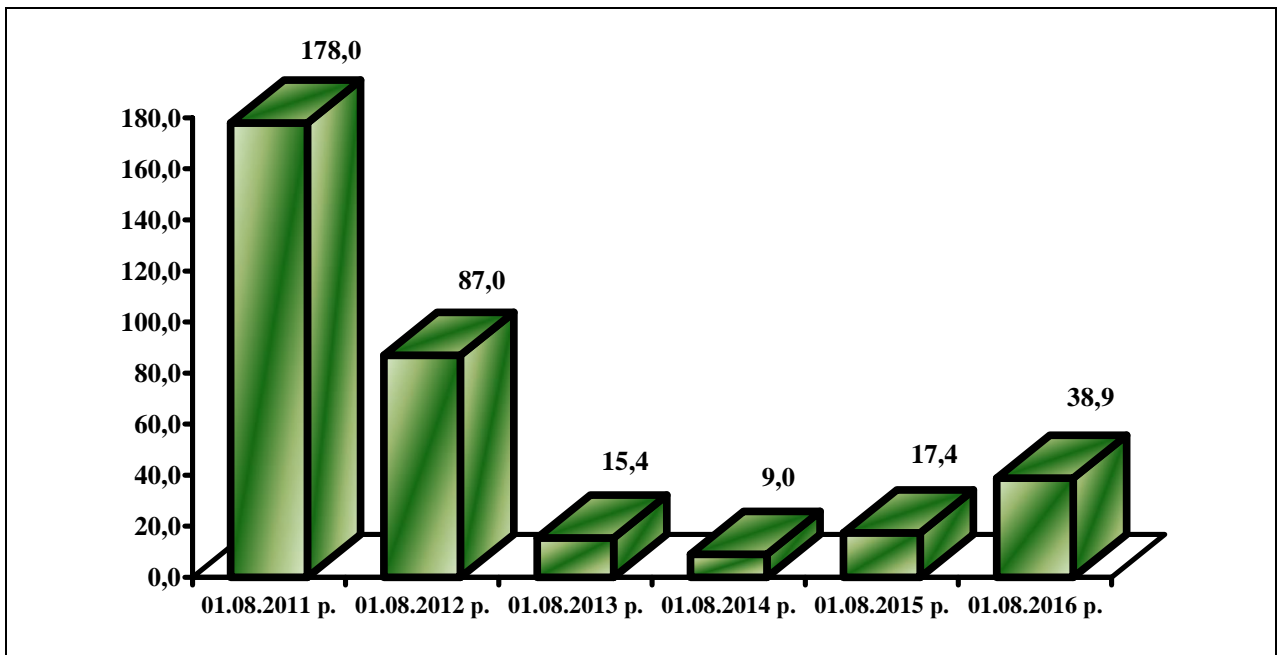

Рис. 2.16 – Динаміка заборгованості споживачів за послуги теплопостачаючих підприємств, млн. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [124]

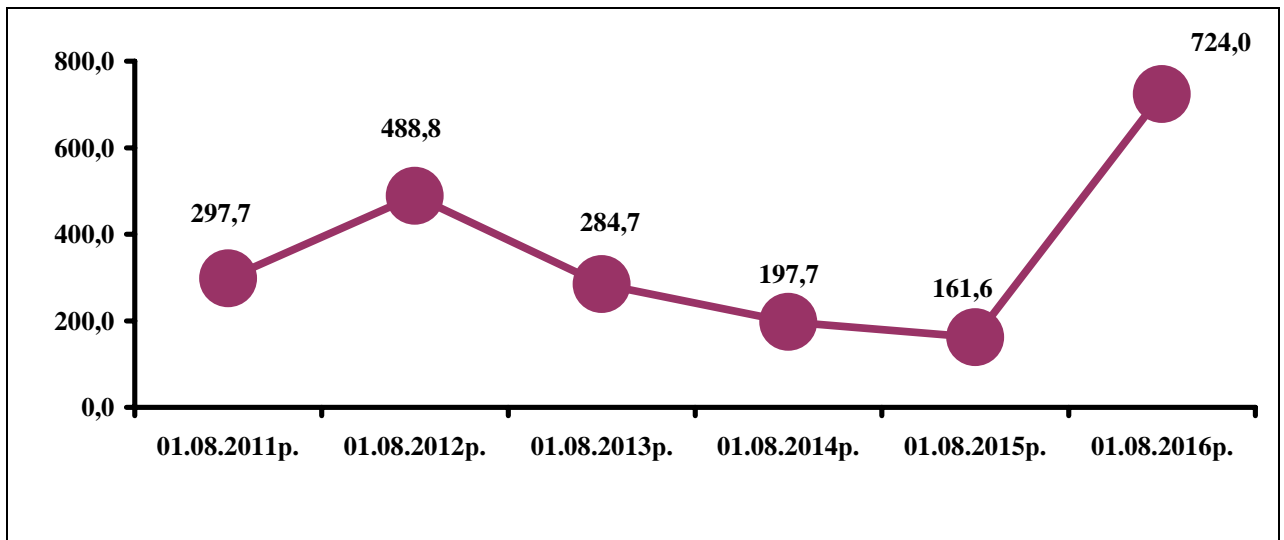

Рис. 2.17 – Динаміка дотацій споживачам за послуги теплопостачаючих підприємств, млн. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [124]

Це свідчить про неможливість стабільного погашення заборгованості, оскільки при відсутності дотацій з бюджету борги почнуть зростати. Крім того, представлені тенденції свідчать про незначну платоспроможність споживачів, що потребує переосмислення підходів до формування та реалізації тарифної

політики. У результаті дослідження визначено, що при зниженні рівня дотацій спостерігається уповільнення скорочення заборгованості споживачів за послуги теплопостачаючих підприємств.

Отже, для скорочення заборгованості запропоновані й реалізуються наступні напрями:

- перерахування субвенції з державного бюджету на погашення різниці в тарифах на теплопостачання;
- погашення заборгованості державного і місцевих бюджетів за спожиту теплову енергію;
- забезпечення державної підтримки в реалізації регіональної Програми «Модернізація комунальної теплоенергетики Харківської області на 2011-2015 рр.»;
- скорочення енергомискості галузі та непродуктивних втрат теплової енергії;
- затвердити нову методику визначення обсягів природного газу, які використовуються для виробництва теплової енергії для населення;
- уточнити обсяги нормативних втрат при транспортуванні теплової енергії для населення;
- перерахувати заборгованість теплопостачаючих підприємств за опалювальний сезон.

Для проведення більш повного дослідження розглянемо напрями використання грошових коштів на підприємствах теплоенергетики Харківської області (табл. 2.1).

У результаті дослідження визначено, що на підприємствах теплоенергетики Харківської області за останні роки найбільшу питому вагу використаних грошових коштів спрямовується на виплати ресурсної складової діяльності (газ, електроенергія, вода, покупне паливо). Поряд з цим на підприємствах комунальної теплоенергетики скорочується використання коштів на аварійно-відновлювальні роботи, що знижує їх виробничо-господарський потенціал. Отже, на досліджених підприємствах комунальної теплоенергетики використання грошових коштів не сприяє їх розвитку, а характеризується лише напрями «виживання».

Таблиця 2.1

Результати аналізу використання грошових коштів на підприємствах теплоенергетики Харківської області
за 2010-2015рр.

Підприємства	Фактичне використання коштів											
	Всього	Газ	Теплова енергія від ТЕЦ-5	Електроенергія	Вода, покупне паливо	Заробітна плата з нарахуванням на заробітну плату	Аварійно-відновлювальні роботи	Паливно-мастильні матеріали	Платежі до бюджетів	Послуги банку	Штраф за позовами НАК «Нафтогаз України»	Інші
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2010 р.												
КП «Харківські теплові мережі»	1523692,2	876055,0	-	110668,0	70616,0	258420,7	111713,0	10218,5	11296,0	39490,0	-	35215,0
КП «Чугуївтепло»	28792,9	18465,5	-	2089,7	-	4490,0	-	-	2113,0	-	-	1634,7
Нововодолазьке ПТМ	4853,0	4145,0	-	284,0	12,0	67,0	15,0	-	9,0	11,0	-	310,0
КП «Балаклійські теплові мережі»	29483,0	16757,3	-	3097,6	167,1	6817,1	1616,7	723,1	44,4	66,2	-	193,5
2011 р.												
ХОКП «Дирекція розвитку інфраструктури території»	417245,1	366647,7	-	8350,6	1457,9	29121,0	1706,2	801,8	4203,1	4671,2	-	285,6
КП «Харківські теплові мережі»	2842130,0	1308045,0	86026,1	94289,0	81344,9	322909,4	845423,0	11919,0	6798,6	43576,0	-	41799,0
КП «Чугуївтепло»	29267,3	18036,4	-	2611,1	-	5431,9	-	-	1552,9	-	-	1635,0
Нововодолазьке ПТМ	7864,0	5605,0	-	276,0	12,0	1869,0	69,0	17,0	6,0	10,0	-	
КП «Балаклійські теплові мережі»	32842,1	18332,3	-	3193,5	99,0	6924,9	2835,1	908,9	142,1	63,4	-	342,9

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2012 р.												
ХОКП «Дирекція розвитку інфраструктури території»	135264,7	40434,6	8829,1	2430,7	32863,5	32863,5	6403,1	822,7	8172,5	2053,3	-	391,7
КП «Харківські теплові мережі»	2456912,0	1197364,1	263171,3	149796,1	106561,6	333172,5	80891,6	12227,4	222702,6	41450,2	-	49574,6
КП «Чугуївтепло»	38457,5	25713,5	-	2897,5	-	5912,0	-	-	2847,0	-	58,4	1029,1
Нововодолазьке ПТМ	9722,0	7158,0	-	277,0	8,0	2102,0	133,0	19,0	6,0	19,0	-	-
КП «Балаклійські теплові мережі»	36396,8	18078,9	-	3867,6	80,1	8893,9	1894,7	960,9	2306,5	50,0	-	264,2
2013 р.												
ХОКП «Дирекція розвитку інфраструктури території»	165777,2	4459,2	15592,2	707,5	65727,0	37087,0	24029,8	844,1	15890,6	902,6	-	537,2
КП «Харківські теплові мережі»	2996250,2	1399824,7	460301,8	174276,9	130903,0	378303,2	68834,0	13375,4	269144,7	42466,5	-	58820,0
КП «Чугуївтепло»	45170,3	30343,2	-	3411,9	-	6783,9	-	-	3738,1	-	76,7	816,5
Нововодолазьке ПТМ	21901,2	9406,4	-	273,6	6,5	11773,7	396,0	14,0	6,0	25,0	-	-
КП «Балаклійські теплові мережі»	39762,7	18778,3	-	4321,7	55,5	10158,7	2051,1	1107,7	2937,5	43,5	-	308,7

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2014 р.												
ХОКП «Дирекція розвитку інфраструктури території»	324618,1	491,8	27535,8	205,9	131454,0	41853,2	90180,2	866,1	30897,6	396,7	-	736,8
КП «Харківські теплові мережі»	3746497,9	1636519,2	805094,4	202758,4	160804,6	429547,3	58573,8	14631,2	325271,7	43507,7	-	69789,6
КП «Чугуївтепло»	53265,3	35806,5	-	4017,6	-	7784,4	-	-	4908,2	-	100,7	647,9
Нововодолазьке ПТМ	79806,0	12361,1	-	270,2	5,3	65946,3	1179,3	11,0	-	32,8	-	-
КП «Балаклійські теплові мережі»	43612,6	19504,7	-	4829,0	38,4	11603,4	2220,5	1276,9	3741,2	37,8	-	360,7
2015 р.												
ХОКП «Дирекція розвитку інфраструктури території»	759465,2	54,2	48628,3	59,9	262908,0	47232,0	338431,9	888,7	60077,3	174,4	-	1010,5
КП «Харківські теплові мережі»	4828887,0	1913235,9	1408156,6	235894,7	197536,4	487732,8	49842,9	16005,0	393103,3	44574,4	-	82805,0
КП «Чугуївтепло»	63007,3	42253,4	-	4730,8	-	8932,4	-	-	6444,5	-	132,2	514,0
Нововодолазьке ПТМ	389455,6	16244,0	-	266,8	4,4	369376,8	3511,5	9,0	-	43,1	-	-
КП «Балаклійські теплові мережі»	48030,1	20259,3	-	5395,9	26,6	13253,5	2403,8	1472,0	4764,7	32,8	-	421,5

Джерело: побудовано автором

Динаміка заборгованості споживачів за надані послуги теплопостачання підприємствами Харківської області за 2010-2015рр. представлено в табл. 2.2.

У результаті дослідження встановлено, що на більшості досліджених комунальних підприємствах спостерігається зростання заборгованості за надані послуги теплопостачання. Це свідчить про накопичення негативних явищ і неможливість стабільного функціонування цих підприємств, оскільки відсутні необхідні фінансові ресурси, навіть для погашення відповідної заборгованості. Деякі підприємства намагались вирішити проблему заборгованості, зокрема шляхом залучення кредитних ресурсів (КП «Харківські теплові мережі»), проте така політика не призводить до отримання значного економічного ефекту, оскільки кошти спрямовуються на погашення вже створеної заборгованості, а не, наприклад, на оновлення основних засобів. Також за досліджуваний період на протязі 2010-2015 рр. відбувається погіршення ситуації щодо погашення заборгованості за надані послуги теплопостачання на комунальних підприємствах Харківської області.

На 01.06.2016 р. спостерігається значне покращення ситуації щодо заборгованості за надані послуги теплопостачання на комунальних підприємствах Харківської області, тобто її відсутність й переплата (рис. 2.18).

Це свідчить про те, що суттєво за останні роки ситуація в сфері надання житлово-комунальних послуг не змінюється, та поглиблюються кризові явища.

Основні показники діяльності підприємств постачання Харківської області за 2013-2015 рр. надані у Додатку Ж, табл. Ж.1.

На основі дослідження основних показників діяльності підприємств житлово-комунального господарства Харківської області за 2013-2015 рр. визначено, що на КП «Харківські теплові мережі», Харківському обласному комунальному підприємстві «Дирекція розвитку інфраструктури території», Харківське районне ПТМ спостерігається негативний фінансовий результат.

У структурі витрат операційної діяльності найбільшу питому вагу складають матеріальні витрати, де паливо займає суттєву частину. Значна кредиторська й дебіторська заборгованість свідчать про накопичення боргів і

Таблиця 2.2

Динаміка заборгованості споживачів за надані послуги теплопостачання підприємствами Харківської області, тис. грн.

Підприємства	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Абсолютне відхилення						
								2011- 2010 рр.	2012- 2011 рр.	2013- 2012 рр.	2014- 2013 рр.	2015- 2014 рр.	2016- 2015 рр.	2016- 2010 рр.
КП БРР «Балаклійські теплові мережі»	672,0	616,0	3181,8	2647,9	2902,5	919,8	14236,1	-56,0	2565,8	-533,9	254,6	-1982,7	13316,3	13564,1
Борівське ПТМ	14,0	3,0	2723,1	1552,2	498,2	362,2	62,8	-11,0	2720,1	-1170,9	-1054,0	-136,0	-299,4	48,8
Вовчанське ПТМ	47,0	117,0	455,2	-935,5	76,5	767,5	2195,1	70,0	338,2	-1390,7	1012,0	691,0	1427,6	2148,1
Ізюмське ПТМ	-	-	3100,5	3670,2	754,5	2291,9	16044,7	-	3100,5	569,7	-2915,7	1537,4	13752,8	16044,7
Красноградське ПТМ	-	-	2766,8	280,8	318,4	1413,4	8549,2	-	2766,8	-2486,0	37,6	1095,0	7135,8	8549,2
КП «Тепловодосервіс» ЛРР	-	16,0	448,0	-180,1	-230,3	1731,3	4341,9	16,0	432,0	-628,1	-50,2	1961,6	2610,6	4341,9
Харківське районне ПТМ	-	216,0	323,7	557,9	1924,0	4271,9	8233,0	216,0	107,7	234,2	1366,1	2347,9	3961,1	8233,0
ХОКП «Дирекція розвитку інфраструктури території»	529,0	1035,0	8487,2	7301,1	-225,7	-854,8	12218,0	506,0	7452,2	-1186,1	-7526,8	-629,1	13072,8	11689,0
Первомайське КП «Тепломережі»	-	-	1826,7	4290,9	156,0	4954,0	20915,1	-	1826,7	2464,2	-4134,9	4798,0	15961,1	20915,1
КП «Чугуївтепло»	270,0	221,0	1270,6	1271,5	-86,0	4700,4	11810,5	-49,0	1049,6	0,9	-1357,5	4786,4	7110,1	11540,5
ПрАТ «ТЦРП»	-	-	1880,2	511,3	3126,6	7031,9	-1969,4	-	1880,2	-1368,9	2615,3	3905,3	-9001,3	-1969,4
ТОВ «Котельні лікарняного комплексу»	3263,0	3783,0	-819,9	-372,0	-203,1	-3462,2	-126,4	520,0	-4602,9	447,9	168,9	-3259,1	3335,8	-3389,4
КП «Харківські теплові мережі»	37539,0	67281,0	162073,0	184848,0	139833,0	345169,0	549050,0	29742,0	94792,0	22775,0	-45015,0	205336,0	203881,0	511511,0

Джерело: побудовано автором

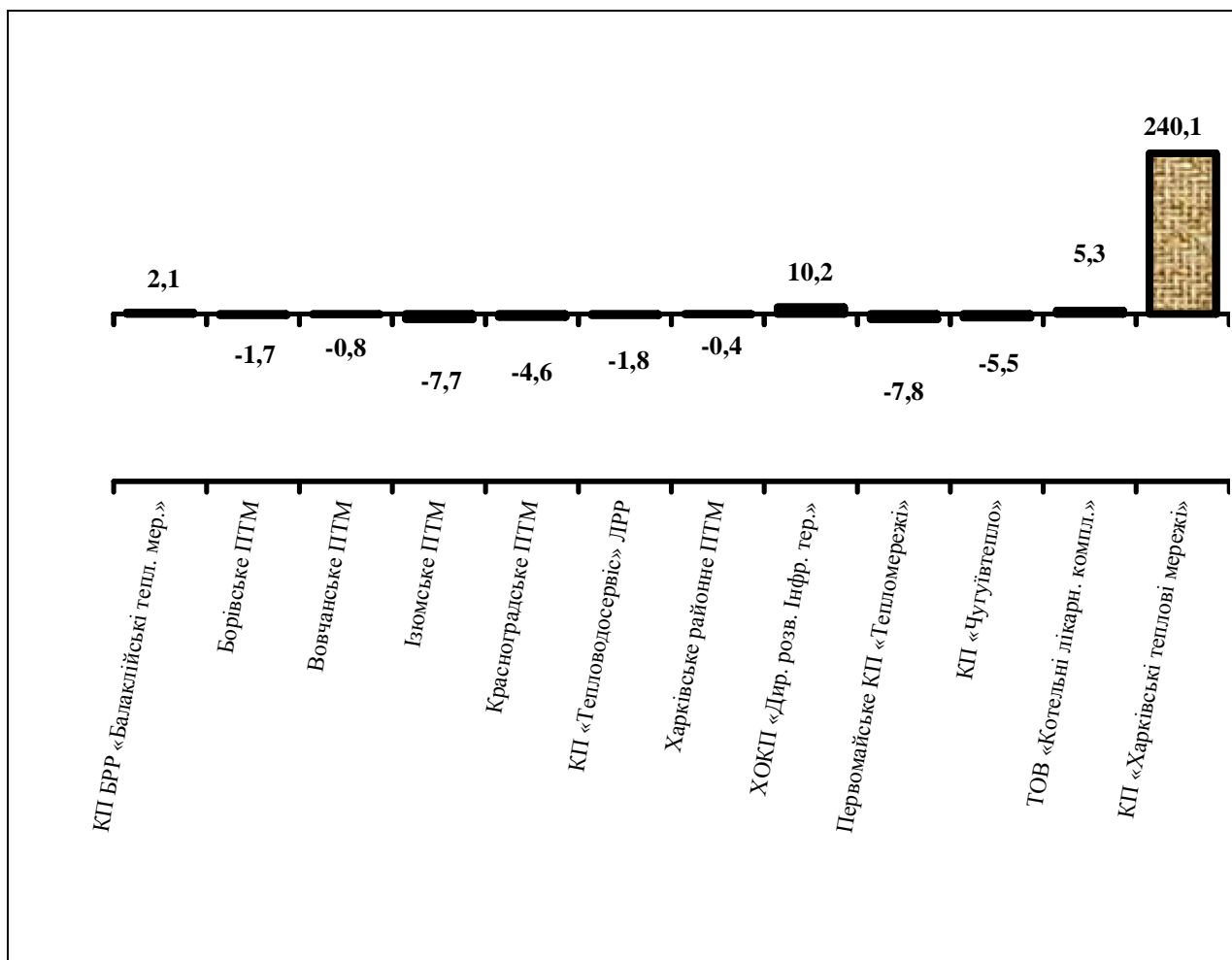

Рис. 2.18 – Сума заборгованості комунальних підприємств Харківської області за надані послуги теплопостачання 01.06.2016 р., млн. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [124]

неможливість своєчасного погашення підприємствами своїх зобов'язань. У цілому, проведений аналіз свідчить про нестабільну динаміку функціонування, накопичення негативних явищ, зниження виробничо-господарського потенціалу досліджених підприємств ЖКГ.

Для проведення більш детального аналізу стану та динаміки функціонування підприємств житлово-комунального господарства Харківської області охарактеризуємо основні показники діяльності КП «Харківводоканал» за 2013-2015 рр. (Додаток Ж, табл. Ж.2.).

КП «Харківводоканал» за досліджений період отримало збитки, що свідчить про негативний фінансовий результат. Сума дебіторської та кредиторської заборгованості не збалансовані, а отже, спостерігається

диспропорція в частині зростання дебіторської заборгованості порівняно з кредиторською заборгованістю, тобто відбувається досить необґрунтована політика в сфері формування та погашення дебіторської заборгованості. Слід вказати на суттєву питому вагу матеріальних витрат у структурі витрат операційної діяльності.

Проте, порівняно з попередніми ЖКП на КП «Харківводоканал» ці витрати складають в середньому 50% від загальної суми витрат операційної діяльності. У свою чергу, зростає роль витрат на оплату праці та відрахувань на соціальні заходи, що свідчить про соціальну орієнтованість діяльності дослідженого підприємства. У структурі доходів від реалізації послуг найбільшу питому вагу складають доходи, отримані від населення та інших споживачів, що потребує формування та розробки відповідних заходів щодо управління взаємодією із представленими зацікавленими особами.

Отже, у результаті характеристики основних показників функціонування ЖКП Харківської області визначено нестабільний фінансово-господарський стан, який характеризується зростанням їх боргових зобов'язань, негативним фінансовим результатом, що потребує розробки та реалізації відповідних заходів у рамках стратегії розвитку.

2.3. Особливості державного регулювання розвитку підприємств житлово-комунального господарства

Однією з необхідних і важливих галузей національної економіки, яка створює умови для життєдіяльності населених пунктів й має суттєвий вплив на розвиток економічних взаємовідносин у державі є ЖКГ. Проте у представленій сфері накопичено значні проблеми, що ставлять під загрозу можливість її сталого функціонування. Бажаного результату не вдалося досягти в створенні у ринкових умовах фінансово-спроможних та ефективно працюючих підприємств ЖКГ, які б споживачам надавали послуги необхідної якості та рівня, за умов непослідовності прийняття рішень та недосконалості нормативно-правової

документації, а також відсутністю системних перетворень у досліджуваній галузі [135].

Для забезпечення державного регулювання в сфері надання комунальних послуг функціонує Національна комісія, яка є державним колегіальним органом, при цьому до основних завдань цієї комісії відносяться: регулювання та ліцензування діяльності у сфері генерації, транспортування та постачання тепла, централізованого водопостачання і водовідведення [111].

Концепція управління ЖКГ є одним з найважливіших кроків реформування розвитку підприємств ЖКГ [135].

Виявлення місця й ролі підприємств ЖКГ і аналіз організаційно-економічних проблем управління, а також розробка методичних принципів дозволили обґрунтувати, що успішна реалізація концепції управління підприємствами ЖКГ можлива з використанням методів програмно-цільового управління, до основних принципів якого відносяться [135]:

- розробка законодавчих, політичних, адміністративних, технологічних і організаційно-економічних заходів у взаємозв'язку з концепцією розвитку країни в цілому, необхідних для реалізації програми характеризує принцип системності;

- розробка пов'язаних між собою окремих елементів програмної структури, які забезпечують виконання індивідуальних цілей повинна впроваджуватися відповідно до основної мети тієї або іншої програми, що характеризує принцип комплексності;

- виходячи із загальної концепції розвитку перевага віддається пріоритетним завданням, що характеризує принцип пріоритетності;

- забезпечення кінцевих результатів програм обґрунтовується цільовою спрямованістю, що характеризує принцип цілеспрямованості;

- погодженість регіональних і державних програм характеризує принцип погодженості;

- всі обґрунтовані та зазначені заходи в програмі для її реалізації, повинні бути забезпечені необхідними ресурсами, що характеризує принцип

забезпеченості;

- розроблені заходи повинні характеризуватися принципом економічної безпеки;

- у встановлені програмою терміни повинні досягатися необхідні кінцеві результати, що характеризує принцип своєчасності.

На необхідність застосування програмно-цільового методу вказує фахівець у сфері функціонування та розвитку підприємств житлово-комунального господарства І.В. Запатріна [71], що забезпечить розробку та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Використання принципів ДПП характеризується забезпеченням ефективного управління підприємствами ЖКГ, створенням ефективної системи відтворення житлового фонду та комунальних мереж, а також розвитком підприємництва, яке направлене на підвищення екологічної якості житлово-комунальних послуг, безперебійне функціонування систем життєзабезпечення населення в поєднанні з наданням соціального захисту й оптимізацією витрат. При цьому вищезазначене характеризує головну мету регулювання розвитку житлово-комунального господарства державою [71].

На думку деяких авторів важливим аспектом державного регулювання функціонування підприємств ЖКГ є забезпечення ефективності взаємодії між господарюючими суб'єктами та державою, іншими зацікавленими особами щодо ціноутворення, тарифної політики, надання якісних житлово-комунальних послуг [128]. При цьому основна увага фокусується на створенні ОСББ, напрямом їх створення та функціонування.

На державному рівні, на думку Устінова Д.О., повинні здійснюватися ряд заходів, перелік яких представлено на рис. 2.19 [215].

На рівні органів місцевого самоврядування повинно здійснюватися:

- розвиток житлового законодавства, пов'язаний з реалізацією законодавства на відповідній території;

- проведення перетворень у житлово-комунальній сфері та намічених заходах з урахуванням місцевих особливостей і передового досвіду.

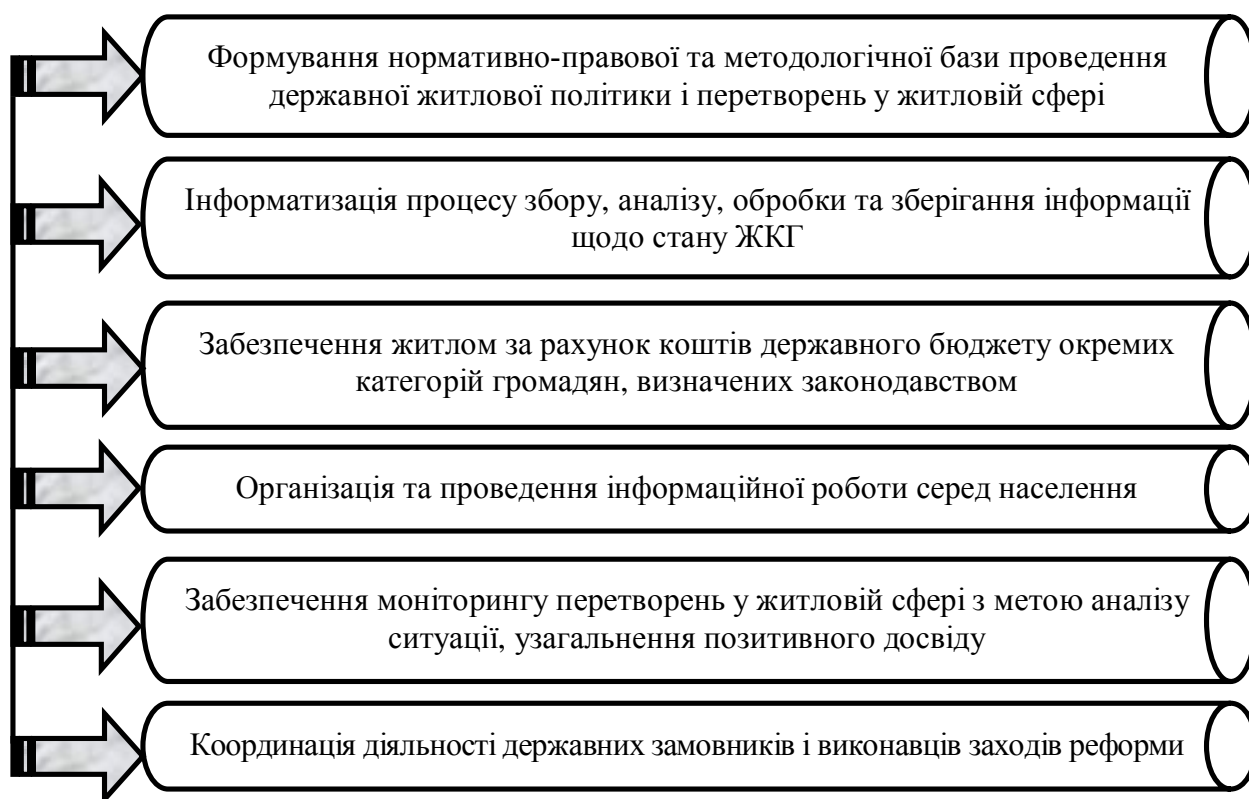

Рис. 2.19 – Заходи щодо регулювання розвитку ЖКГ на державному рівні

Реалізація державної політики в сфері ЖКГ здійснюється через забезпечення відповідної підтримки, зокрема шляхом надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам. З метою реалізації державної політики в галузі житлового будівництва у 2014 році виділено кошти з державного бюджету на загальну суму 778,9 млн. грн. (100% річних призначень), з яких станом на 01.01.2015 освоєно 768,6 млн. грн. (98,7% профінансованого) [110].

У сфері організації надання комунальних послуг важливого значення набуває тарифне регулювання, яке спрямоване на стимулювання підприємств до зниження витрат і підвищення якості наданих послуг, а також забезпечення ним можливості залучення довгострокових приватних інвестицій. На муніципальному рівні регулювання характеризується необхідністю здійснення організаційних трансформацій, спрямованих на поглиблення взаємовідносин щодо тарифної політики шляхом підвищення професійного рівня регулюючих органів, розроблені та впроваджені процедур їх діяльності, здійснення

моніторингу та контролю.

Для забезпечення державного регулювання процесів функціонування підприємств ЖКГ потребує впровадження сучасних правових механізмів, які були б здатні забезпечити стабільне функціонування економічної системи. Важлива роль серед таких заходів належить регіональному управлінню, а саме діяльності обласних державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, яка спрямована на досягнення стратегічних пріоритетів.

Серед організаційно-інституційних умов дієвості системи регіонального управління виділяють (рис. 2.20).

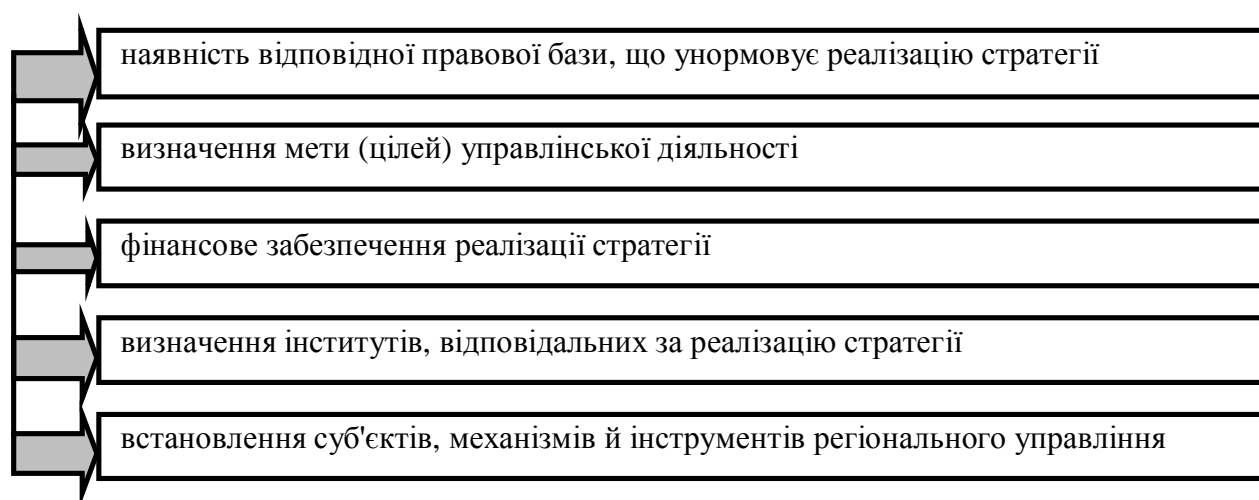

Рис. 2.20 – Організаційно-інституційні умови ефективності регіонального управління

У свою чергу, досягнення поставлених пріоритетів залежить від низки інших чинників. До повноважень органів державного управління відноситься: встановлення цін (тарифів) на житлово-комунальні послуги, визначення норм споживання, рівня якості наданих послуг, забезпечення дотримання прав споживачів, здійснення моніторингу й контролю за цими процесами, забезпечення розрахунків за послуги житлово-комунального господарства.

Процес встановлення тарифів залежить від визначення економічно обґрунтованих витрат на здійснення житлово-комунальних послуг шляхом дотримання вимог відповідних законодавчих актів, зокрема, Постанови Кабінету Міністрів України «Про забезпечення єдиного підходу до формування

тарифів на житлово-комунальні послуги» від 1.06.2011 р. №869 [151]. При цьому враховуються положення Закону України «Про природні монополії» [174], а саме у частині 4 статті 9 представленого Закону визначено, що порядок оприлюднення інформації та відкритих слухань щодо зміни цін (тарифів) на товари суб'єктів природних монополій визначається тими органами, на які покладено затвердження або регулювання цін (тарифів). Слід вказати на здійснення відкритих слухань щодо встановлення тарифів на житлово-комунальні послуги. Відповідно до розділу IV представленого Закону у частині державного регулювання визначено:

- вичерпний перелік порушень законодавства про природні монополії;
- види юридичної відповідальності за порушення законодавства про природні монополії;
- відповідальність за порушення законодавства про природні монополії органів державної влади і місцевого самоврядування, що не є органами державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій;
- правоохоронні засоби захисту (санкції): анулювання ліцензії на здійснення певного виду господарської діяльності; спонукання суб'єкта природної монополії в судовому порядку до укладення відповідного договору із споживачем; визнання акту органу державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій України недійсним у судовому порядку.

При здійсненні державного регулювання особлива увага фокусується на оптимізації системи розрахунків за житлово-комунальні послуги, для регламентації цього процесу розроблено відповідний Типовий договір про надання послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій [167], де визначено перелік послуг, прав споживачів. При цьому особлива увага фокусується на визначенні нормативних і накладних витрат для утримання будинків і споруд та прибудинкових територій, які враховують відповідні складові згруповані автором відповідним чином (рис. 2.21-2.22) [151].

При здійсненні державного регулювання на підприємствах ЖКГ визначаються функції: регламентація та управління функціонуванням

НОРМАТИВНІ ВИТРАТИ

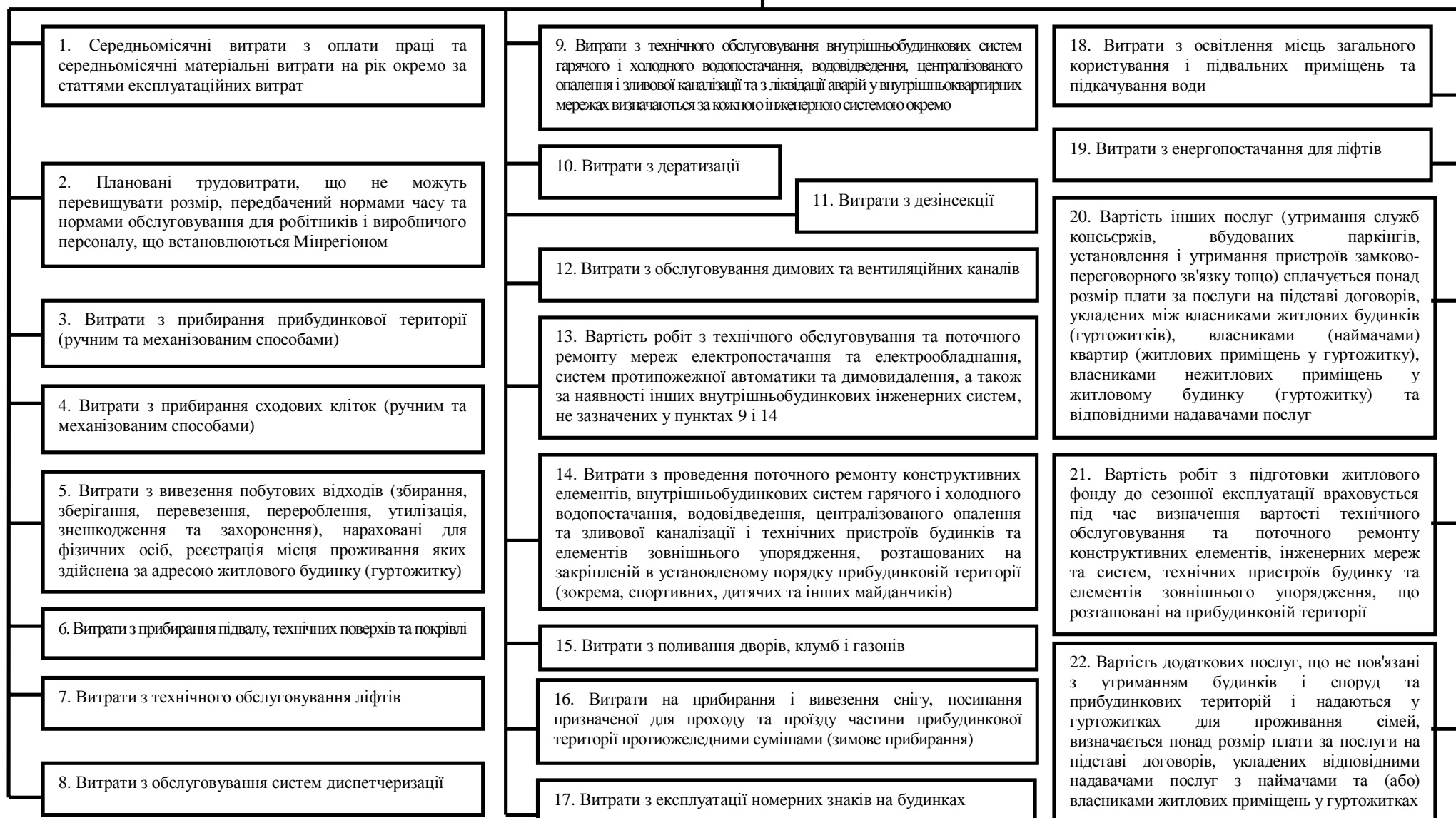

Рис. 2.21 – Складові нормативних витрат для утримання будинків і споруд та прибудинкових територій
 Джерело: побудовано автором на основі [151]

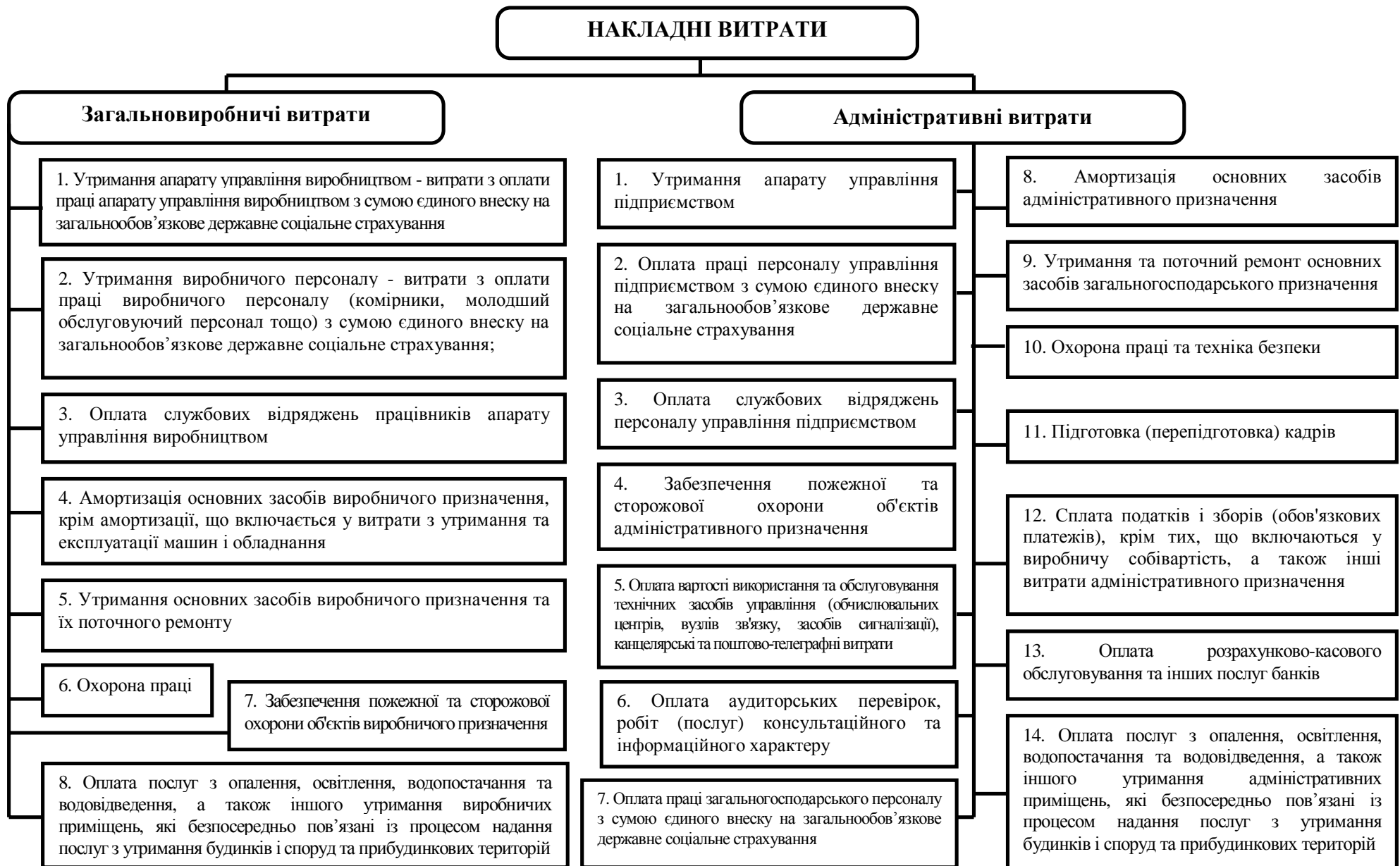

Рис. 2.22 – Складові накладних витрат для утримання будинків і споруд та прибудинкових територій
 Джерело: побудовано автором на основі [151]

природних монополій, стимулювання та коригування, забезпечення соціальних гарантій та контролю. На сучасному етапі виникають проблемні аспекти щодо реалізації кожної з представлених функцій. Так, не врегулюванні питання щодо функціонування природних монополій та гальмується розвиток ринкових відносин в сфері ЖКГ, визначені тарифи та відповідна тарифна політика не відповідає якості наданих послуг і в повному обсязі не дозволяє забезпечити розвиток підприємств ЖКГ, недосконала система соціальних пільг та гарантій щодо надання ЖКп, недостатній рівень проінформованості споживачів та певна закритість галузі та ін. Для вирішення представлених проблем запропоновано здійснити комплекс заходів, спрямованих на:

- зростання впливу споживачів на формування тарифної політики, якості наданих послуг, обслуговування та умов проживання;
- стимулювання на створення ОСББ;
- формування системи управителів;
- реалізацію програм економного використання ресурсів;
- чітке розмежування функцій та відповідальності центральних і місцевих органів державної влади;
- зростання ролі та відповідальності за прийняття рішень галузевого міністерства;
- цільове фінансування програм розвитку підприємств ЖКГ;
- забезпечення контролю за використання фінансових ресурсів;
- створення умов щодо взаємодії з вітчизняними та закордонними інвесторами;
- реалізацію програм щодо забезпечення споживачів якісною водою;
- формування та розвиток ДПП на підприємствах ЖКГ;
- застосування сучасних стандартів щодо надання ЖКп, їх гармонізація з стандартами Європейського Союзу;
- удосконалення ліцензійної політики щодо тепло- та водопостачання, водовідведення.

Механізмами реалізації запропонованих заходів є створення системи державного страхування щодо наданих кредитів, формування механізмів

підтримки споживачів використання коштів місцевого та державного бюджетів, широке застосування лізингових операцій, іпотеки, створення товариств індивідуальних забудовників, реалізація програм енергоефективності, субсидіювання.

Державна політика в сфері ЖКГ спрямована на вирішення проблем втрати ресурсів в мережах. У цьому контексті слід вказати на Інструкцію щодо визначення величини втрат води у житлових будинках та стимулювання роботи по їх попередженню, яким передбачено, що при зростанні питомої ваги водоспоживання більш чим на 30% повинно бути проведено дослідження протягом 10 діб.

Таким чином, для забезпечення розвитку підприємств ЖКГ визначається необхідність оцінки ефективності державного регулювання, яке характеризується:

- ступенем досягнення поставлених цілей з урахуванням управлінських витрат (спосіб застосовується при оцінці ефективності дій управлінських органів щодо реалізації завдань стратегії в цілому);

- співвідношенням ефекту від управління до витрат на управління (спосіб використовується під час аналізу ступеня досягнення окремих показників, визначених як цілі розвитку (та цілі стратегії). Вищий рівень ефективності управління означає використання методів управління, що дозволяють досягти заданого результату за найменших витрат).

Державна політика в сфері надання ЖКп, на наш погляд, повинна бути спрямована на:

- скорочення кількості документів, що регламентують діяльність підприємств ЖКГ;

- узгодження різноаспектних цілей, визначених у цих документах;

- забезпечення єдності підходів, врахування всіх складових, що визначають специфіку розвитку підприємств ЖКГ;

- оптимізацію процедур розроблення й затвердження Програм та Стратегій розвитку підприємств ЖКГ;

- забезпечення цілеспрямованості розвитку, узгодження галузевих і

секторальних програм розвитку зі стратегією регіонального розвитку;

- ефективного та цільового витрачання коштів;
- узгодження положень загальнонаціональних, регіональних та галузевих стратегій розвитку;
- узгодження інтересів органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо реалізації стратегічних завдань розвитку підприємств ЖКГ;
- диверсифікацію джерел ресурсів, у тому числі можливість широкого залучення приватного капіталу для фінансування спільних інфраструктурних проектів розвитку ЖКП;
- підвищення відповідальності місцевих органів влади за ефективне використання ресурсів;
- чітке визначення зобов'язань сторін, спільну відповідальність уряду та місцевої влади за кінцевий результат реалізації визначених стратегічних завдань тощо.

Для забезпечення державного регулювання підприємств ЖКГ сформована відповідна нормативно-правова база (додаток 3, табл. 3.1).

Державне регулювання підприємств ЖКГ пов'язано з:

- усуненням недоліків і суперечностей у процедурах практичного втілення та реалізації програм щодо розвитку підприємств ЖКГ;
- повнотою та своєчасністю фінансування програм розвитку підприємств житлово-комунального господарства;
- забезпеченням пропорцій джерел фінансування житлово-комунального господарства, зокрема, у напрямі зменшення частки державної участі та збільшення приватного та місцевого капіталу;
- врахуванням регіональної специфіки та потенціалу місцевого приватного капіталу, що потенційно може залучатися до фінансування підприємств ЖКГ;
- спрямуванням коштів на оновлення основних засобів та мереж, забезпечення реалізації соціальних та екологічних програм, які здійснюються на підприємствах житлово-комунального господарства;
- чітке визначення повноважень сторін, рівня відповідальності та

взаємодії між зацікавленими особами, які функціонують у сфері ЖКГ.

Отже, формування та реалізація стратегій розвитку підприємств ЖКГ включає особливості й напрями державного регулювання досліджуваної галузі, у рамках якого основна увага фокусується на подальшому удосконаленні нормативно-правового забезпечення, децентралізації та дерегуляції галузі, застосування відповідних механізмів та інструментів, залученні приватного капіталу, визначенні напрямів фінансування запропонованих програм розвитку галузі, характеристики соціальних, економічних, екологічних та інших стандартів і створенні можливостей їх дотримання, впровадження інноваційних форм, методів, моделей та інструментів на підприємствах ЖКГ.

2.4. Система стратегічного управління розвитком на рівні підприємств житлово-комунального господарства

Для реалізації дієвої системи управління розвитком підприємств житлово-комунального господарства у сучасних умовах здійснюється формування та вибір стратегічних рішень на основі дослідження факторів зовнішнього середовища.

У результаті дослідження існуючих теоретико-методичних положень запропоновані напрями формування та реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ, які представлено на рис. 2.23.

Формування та реалізація стратегій розвитку підприємств ЖКГ здійснюється на основі розробки комплексу програмно-планових і нормативних документів, які обґрунтовують наступне [206]:

- реалізацію визначених стратегією завдань, терміни виконання, організації, які несуть відповідальність, орієнтовний обсяг і джерела фінансування, а також очікувані результати (план заходів реалізації стратегій);
- відповідно до стратегій та плану заходів щороку розробляються програми соціально-економічного розвитку підприємств житлово-комунального господарства;

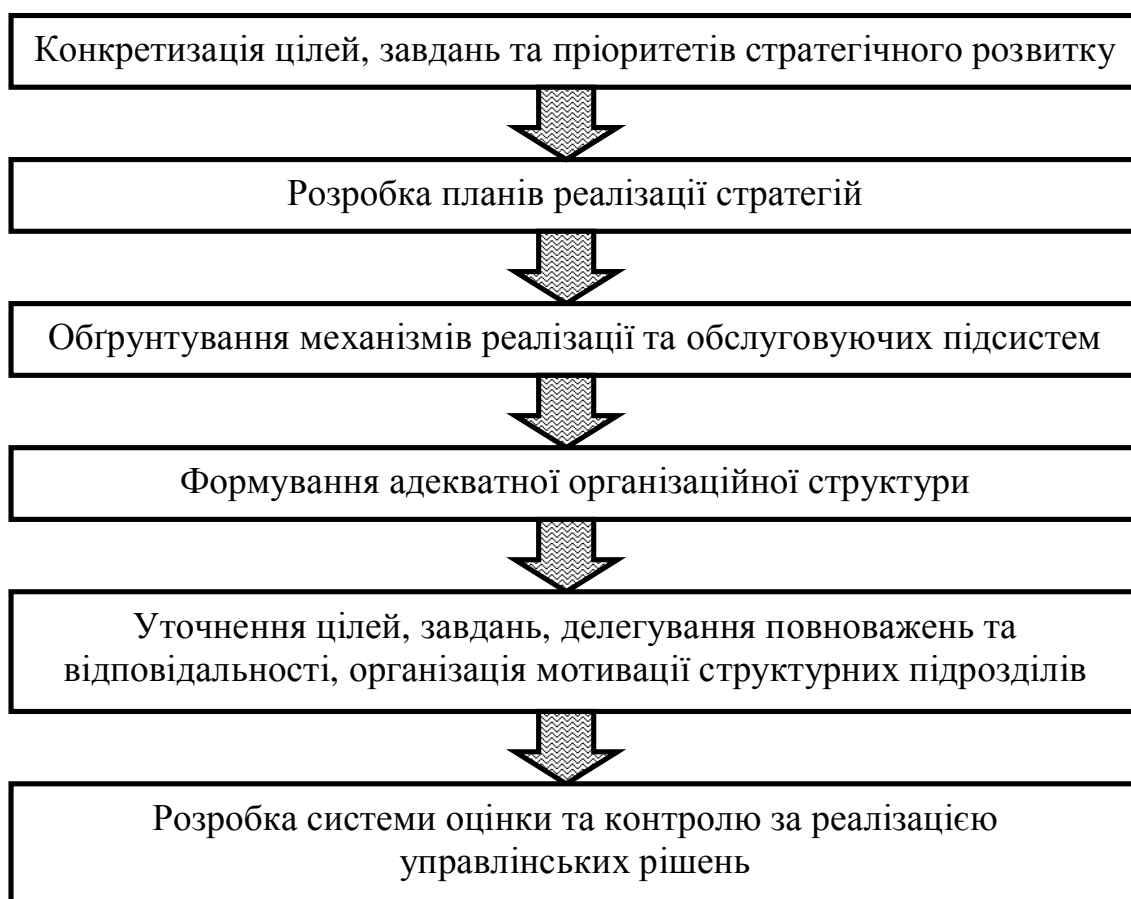

Рис. 2.23 – Основні етапи формування та реалізації стратегій розвитку підприємств житлово-комунального господарства

Джерело: побудовано автором

- вирішення проблем функціонування підприємств ЖКГ, усунення надзвичайних ситуацій у сфері ЖКГ, екологічної безпеки та зовнішньоекономічної діяльності, а також досягнення відповідного рівня гарантованого соціального захисту населення (цільові програми). Реалізація у відповідній сфері конкретизованих положень стратегій та плану заходів є метою обґрунтування цільових програм. Фінансування цільових програм розвитку підприємств ЖКГ здійснюється в межах затверджених бюджетних призначень на відповідний рік, та з залученням позабюджетних джерел фінансування;

- визначення головних цілей та пріоритетів розвитку територій в межах вирішення узагальнених завдань й пріоритетів, які регламентовані цільовими програмами та стратегією (стратегії розвитку внутрішніх територій регіону).

Розробник - місцеві органи виконавчої влади, затверджуються органами місцевого самоврядування відповідного рівня для забезпечення розвитку підприємств ЖКГ.

Керованість та ефективність реалізації стратегії забезпечується завдяки формуванню інформаційного супроводу, що включає:

- налагоджену систему збору, узгодження та використання статистичної, аналітичної, нормативної, програмно-планової та прогнозної інформації для прийняття управлінських рішень;

- системний моніторинг широкого кола індикаторів соціально-економічного розвитку та стану навколишнього середовища;

- відкритість і прозорість діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, зокрема, регулярне інформування громадськості про основні проблеми соціально-економічного розвитку, шляхи їх вирішення і перспективи прийняття обґрунтованих управлінських рішень;

- активізацію участі населення та громадських об'єднань в підготовці, обговоренні та вирішенні питань соціально-економічного розвитку.

Реалізація стратегії починається з моменту прийняття її остаточного варіанта, яка характеризується наступним процесом: ґрунтовно досліджується та конкретизується пріоритетність, завдання та мета, обґрунтовується вирішення стратегічних заходів, у вигляді програм і планів, а також механізм її реалізації шляхом побудови підсистем, які включають різні види забезпечення (наприклад, організаційне, нормативне, методичне та правове).

Проблема вибору є найважливішою економічною проблемою, яка виникає практично в будь-якому економічному процесі управління, але особливу важливість здобуває в завданнях стратегічного управління. Так, як обґрунтовується великою кількістю варіантів стратегічного вибору із суттєвим впливом на кінцевий результат діяльності організації стратегічного курсу.

Варіанти вирішення завдання мають певні параметри, що характеризують їх зміст та результативність. Найважливішими економічними параметрами є отримання ефекту і витрати. Рівнем доходу, забезпечення споживачів, прибутку, досягнення визначених цілей характеризуються результати діяльності підприємств

ЖКГ, які виступають в якості ефекту. Витрати характеризують необхідні обсяги ресурсів: фінансових, трудових, матеріальних, інформаційних і ін.

На підставі даних параметрів визначається ефективність розглянутих варіантів, при цьому у найбільш загальному виді ефективність оцінюється відношенням отриманого ефекту до витрат ресурсів, пов'язаних з його одержанням. Специфічні економічні завдання отримали різні варіанти критеріїв ефективності, але суттєве поширення одержали наступні:

- з усіх можливих варіантів стратегії вибирається той, який є найбільш ефективним в умовах заданих обмежень за ресурсами (максимум ефекту при заданих обмеженнях щодо ресурсів);

- обирається найбільш дешевий серед варіантів, при цьому економічний ефект потрібний визначається завчасно (мінімум витрат за умови досягнення заданого ефекту).

Суттєвим в напрямку вирішення стратегічних завдань є критерій максимуму ефекту, так як він полягає в орієнтуванні на реальну пропозицію й попит щодо продукції та послуг ЖКГ, але наголосимо на тому, що право на існування має кожний з вищерозглянутих критеріїв ефективності.

У загальному виді економіко-математична модель вибору найкращого варіанта стратегічного управління розвитком підприємств ЖКГ наведена нижче:

$$\sum_{i=1}^n O_i \times x_i \rightarrow \max \quad (2.1)$$

при обмеженнях (Ω):

$$\sum_{i=1}^n c_i \times x_i \leq K \quad (2.2)$$

де i - номер варіанта стратегії розвитку;

O_i - оцінка ефективності варіанта;

x_i - визначений параметр i -го варіанта стратегії;

c_i - питома витрата i -го ресурсу на одиницю параметра;

K - гранично допустима витрата ресурсів.

Далі уточнюються цілі та завдання окремих структурних підрозділів підприємства, а також конкретизується та здійснюється делегування їм повноважень й відповідальності. Розроблення системи мотивації окремих працівників і структурних підрозділів підприємства є головним питанням. Обов'язковою умовою успіху реалізації стратегії є визначення складових мотивації.

У процесі реалізації стратегічних планів особливе значення має розробка системи оцінки й контролю над реалізацією прийнятих стратегічних рішень. Доречно через систему управлінського моніторингу виконувати коректування механізму постійного контролю, який направлений не тільки відстежувати процес впровадження в життя обґрунтованих заходів, але й виконувати регулювання ефективності процесу, усуваючи при цьому можливі відхилення від обраного режиму системи функціонування.

Активізація обмеження слабких сторін і сильних позицій при врахуванні зміни зовнішнього середовища та в повному обсязі застосування наявних ресурсів є головним завданням, яке при розробці стратегії розвитку підприємств ЖКГ потребує невідкладного вирішення.

Розглянемо класифікацію стратегій розвитку підприємств ЖКГ (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Класифікація стратегій підприємств житлово-комунального господарства

Ознака класифікації	Види стратегій
Об'єкт розгляду	Загальна стратегія Приватні стратегії для структурних ланок підприємств
Напрямок розвитку підприємств житлово-комунального господарства	Стратегія зростання Стратегії стабілізації Антикризові стратегії
Виконувана функція	Інноваційні стратегії Інвестиційні стратегії Фінансові стратегії Кадрові стратегії Інші

Джерело: побудовано автором

Таким чином, крім наведених стратегій розвитку підприємств ЖКГ на практиці нерідко зустрічаємо поєднання різних комбінацій стратегічних підходів, що забезпечує більш оперативне та гнучке реагування на зміну зовнішніх умов господарювання й внутрішніх можливостей.

Після дослідження та оцінки різноманітних варіантів стратегічних альтернатив доцільно вибрати найкращий, при цьому відбір повинен проводитися з урахуванням найважливіших факторів, наявності ресурсів і прийнятого критерію.

Сутність вибору полягає в оцінці варіантів та визначенні найкращого, при цьому оцінку варіантів доцільно виконувати за допомогою експертного опитування із застосуванням відповідної форми (анкети), представленої в додатку К, табл. К.1.

Відібрані стратегічні варіанти повинні бути економічно ефективними, тобто забезпечувати досягнення стратегічних цілей з найменшими витратами, а також мінімізувати ризики соціального, економічного, політичного, техногенного й екологічного характеру.

Відносно стратегічного розвитку підприємств ЖКГ, вибір раціональної стратегії їх поведінки може представляти собою обґрунтування інтенсивного або екстенсивного напрямів розвитку. Доречно у цільовому блоці стратегії застосовувати концепції підвищення ефективності системи управління підприємств ЖКГ та розширення асортименту з одночасним покращенням якості наданих послуг.

Отже, для формування та реалізації стратегій розвитку підприємств ЖКГ автором запропоновано напрями застосування стратегічного інструментарію, використовуючи поліваріантний підхід, та враховуючи особливості й напрями функціонування підприємств ЖКГ.

Висновки до розділу 2

У результаті аналізу проблем стратегічного управління розвитком підприємств житлово-комунального господарства отримані наступні висновки

та надані пропозиції:

1. Запропоновано авторське визначення поняття «розвиток підприємств ЖКГ», характеризується як комплексний процес, результатом якого має стати покращення показників ефективності й результативності діяльності підприємств ЖКГ за рахунок надання споживачам більш якісних ЖКп.

2. У результаті дослідження виявлено проблемні питання, які виникають у процесі функціонування підприємств ЖКГ: незначний рівень капітального ремонту об'єктів ЖКГ; низький рівень залучення у житловий фонд ефективного власника відповідно до Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку»; більшість об'єктів ЖКГ потребують ремонту, основні засоби яких зносились в середньому від 50% до 70%; високий рівень аварійності об'єктів та втрат при транспортуванні й використанні; необґрунтована та недосконала тарифна політика; брак власних коштів підприємств ЖКГ, ускладненість залучення фінансових ресурсів з ринкових джерел; низький рівень активності підприємств ЖКГ на ринку технологій; незрілість інноваційної інфраструктури, недоліки нормативно-правової бази інноваційної діяльності; відсутність умов для налагоджування коопераційних зв'язків з іншими суб'єктами господарювання в сфері ЖКГ; недосконалість системи управління, а також системи регулювання природних монополій; невідповідність вартості наданих ЖКп їх якості.

3. Доведено, що в сучасних умовах на ЖКП фокусується увага на: якості наданих ЖКп; стані водопровідно-каналізаційних та теплових мереж; системі збору, вивезення та переробки твердих побутових відходів; будівництві й модернізації підприємств ЖКГ, неефективна система контролю за забезпеченням якості наданих послуг; ефективності управління; рівні екологічної безпеки; тарифній та ціновій політиці в сфері ЖКГ; мотиваційній складовій; результативності та ефективності діяльності підприємств; рівні взаємодії із споживачами та іншими зацікавленими особами; управлінні заборгованістю.

4. Визначено, що в 2015 р. у 17 регіонах (Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Луганська, Львівська, Одеська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Харківська,

Херсонська, Чернівецька області та м. Київ) спостерігався рівень оплати послуг нижче 100%, що свідчить не тільки про недостатнє поточне фінансування послуг, але й про наявність минулих боргів. В інших 8 регіонах України рівень оплати ЖКп варіювався від 104,5% до 119,0%, що характеризується як значний. Загалом, заборгованість населення з оплати ЖКп зменшилась в 2015 р. У 2016 р. рівень оплати ЖКп в Україні визначається зниженням активності, та лише у 6 регіонах (Вінницька, Житомирська, Рівненська, Хмельницька, Черкаська та Чернігівська області) спостерігалось перевищення рівня 100%. А у більшості регіонів рівень оплати ЖКп значно менший за 100%, при цьому дана динаміка свідчить про зниження культури й розуміння необхідної оплати послуг при тому, що основні проблемні аспекти галузі залишаються на досить високому рівні й криза галузі скоріше поглиблюється ніж характеризується розвитком.

5. У результаті дослідження діяльності підприємств ЖКГ по Харківській області визначено, що їх функціонування характеризується загальними тенденціями, які відбуваються у ЖКГ України, а саме їх діяльність визначається нестабільністю, зниженням ефективності та результативності, скороченням виробничо-господарського потенціалу.

6. Систематизуючи отриманні результати дослідження фінансово-господарської діяльності підприємств ЖКГ запропоновано основні напрями погашення заборгованості: зниження різниці в тарифах на теплову енергію для населення; компенсації з державного бюджету пільг і субсидій; погашення загальної заборгованості організацій, які фінансуються з державного та місцевого бюджету; спрямування коштів на погашення заборгованості госпрозрахункових споживачів; погашення боргів минулих періодів, перерахування субвенції з державного бюджету на погашення різниці в тарифах; забезпечення державної підтримки в реалізації відповідних регіональних Програм; скорочення енергомісткості галузі та непродуктивних втрат енергії; затвердити нову методику визначення обсягів природного газу; уточнити обсяги нормативних втрат при транспортуванні енергії для населення.

7. У результаті розрахунків основних показників діяльності підприємств

ЖКГ Харківської області визначено, на КП «Харківські теплові мережі», ТОВ «Котельні лікарняного комплексу», Харківському обласному комунальному підприємстві «Дирекція розвитку інфраструктури території», КП «Теплові мережі» спостерігається негативний фінансовий результат, у структурі витрат операційної діяльності найбільшу питому вагу складають матеріальні витрати, де паливо займає суттєву частину, значна сума кредиторської й дебіторської заборгованостей свідчать про накопичення боргів і неможливість своєчасного погашення підприємствами ЖКГ зобов'язань. КП «Харківводоканал» також отримало збитки, спостерігаються дисбаланси в сфері формування та погашення заборгованості. Таким чином, встановлено нестабільний їх фінансово-господарський стан, який характеризується зростанням боргових зобов'язань, негативним фінансовим результатом, що потребує розробки та реалізації відповідних заходів у рамках стратегії розвитку.

8. Доведено, що при розробці та реалізації відповідних першочергових заходів фінансової стабілізації у рамках стратегій розвитку підприємств ЖКГ фокусується увага на активізації його сильних і слабких сторін для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо змін зовнішнього середовища й використання наявних ресурсів підприємств ЖКГ.

Основні результати досліджень і положення, що викладені в розділі, знайшли відображення в публікаціях [25, 27, 28, 34, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 235], поданих у переліку використаних джерел.